

HENNA LAININEN

Lohdun perspektiivi

Ihmisen tarinan kertomista nykytaiteessa

**KUVATAIDE-
AKATEMIA**

X TAIDEYLIOPISTO

HENNA LAININEN

Lohdun perspektiivi

Ihmisen tarinan kertomista nykyaikaisessa

Kuvataiteen maisterin opinnäytteen dokumentaatio
ja kirjallinen osa
Tila-aikataiteiden koulutusohjelma

IHMISEN TARINA

Videoinstallaatio, HD, 01:22:02
Video, mdf-levy, teräs, nuotiopiiripenkit

Kuvan Kevät 6.5.– 31.5. 2015
Rikhardinkadun kirjasto 5.1.-29.1. 2016

IHMISEN TARINA -elämäntarinatyöpaja

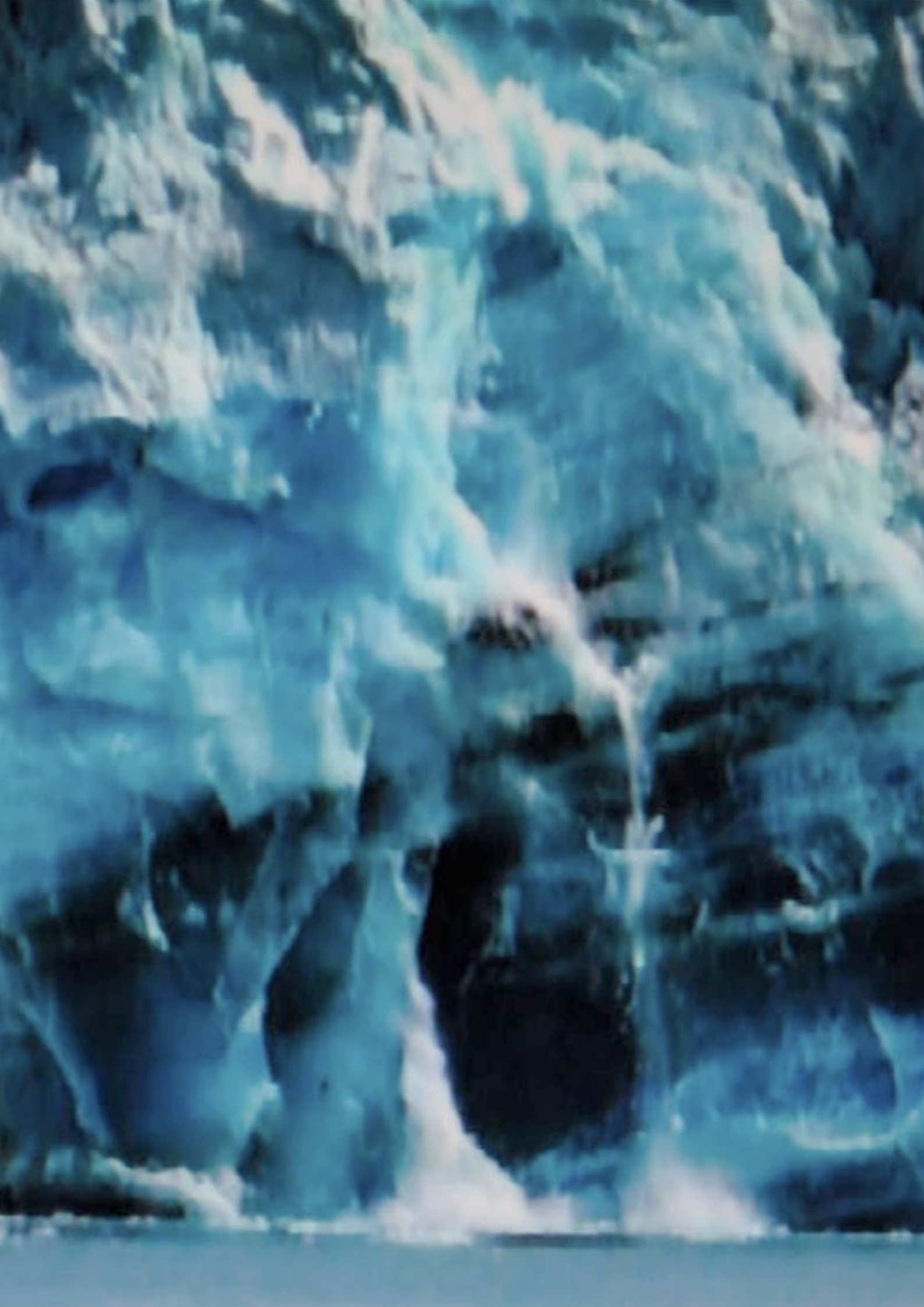
Rikhardinkadun kirjasto 23.1.2016

Ohjaaja
Tellervo Kalleinen

Tarkastajat
Lea Kantonen, Minna Heikinaho

Kuvataiteen maisterin opinnäytetyöni koostuu *Ihmisen tarina* -videoinstallaatiosta sekä installaatioon liittyvästä työpajasta. *Ihmisen tarina* oli esillä *Kuvan Kevät* -näyttelyssä 2015 sekä Rikhardinkadun kirjastossa 2016. Rikhardinkadun kirjastossa pidettiin myös näyttelyyn liittyvä, kaikille avoin elämäntarinatyöpaja. Opinnäytetyöni kirjallisessa osassa tarkastelen työskentelyäni sekä ihmisen tarinan kertomista nykyaikaisessa tarinankerronnan, moniäänisyyden, illuusioiden ja lohdun näkökulmasta.

Kuva vasemmalla:
Ihmisen tarina -teoksen kuvaukset 2014,
yksityiskohta.

Lopusta

Helteisenä kesänä 2009 luin tiedetoimittaja Pasi Toiviaisen pientä mustaa kirjaa *Ilmastonmuutos*. *Nyt*. Tietokirja päättyy fiktion, maailmanlopun käsikirjoitukseen, jossa ihmislajin rippeet kerääntyvät hökelikyliin kalattoman Itämeren rannoille ja alkavat saalistaa toisiaan. Lopulta jäljelle jää kaksikymmentä metriä kohonnut merenpinta, muutama hai ja merikilpikonna, joita kukaan ei ole katselemassa.¹

Ensimmäistä kertaa näin ihmislajin tarinan geologisesta perspektiivistä. Ilmestyimme tänne minuuttia ennen keskiyötä ja surffaamme jo maailmanhistorian suurimmalla sukupuuttoaallolla. Nukuin levottomasti ja kirjoitin nahkakantiseen muistikirjaani: "Kaikki alkoi vedestä, kaikki päättyy veteen. Se on lohdullista."

Nykyihmisen maailmanvalloitus ja siitä seurannut laajamittainen ympäristötuho perustuvat kyvyillemme kertoa tarinoita. Historian professori Yuval Noah Harari toteaa, että 70 000 - 30 000 vuotta sitten tapahtuneet geenimutaatiot *Homo sapiensin* aivoissa todennäköisesti mullistivat lajimme kielellisen kehityksen. Pystymme luomaan kollektiivisia kuvitelmia, kuten raha, uskonto, kansakunnat ja ihmisoikeudet. Suuri määrä toisilleen vieraita ihmisiä voi tehdä yhteistyötä, sillä kaikki uskovat yhteisiin myytteihin.²

Toiviaisen kuvitelma hallitsemattomaksi yltyneen lämpenemisen seurauksista herätti minussa poltteen ymmärtää ihmislajin tarinaa. Onko sulava jää ainoa ääni? Miten ihmisyyys pitäisi kertoa? Voiko järjettömiltä tuntuviin muutoksiin löytyä lohdun perspektiivi?

---

¹ Toiviainen 2007, 338–342.

² Harari 2011, 33–41.

Globaalilla iltanuotiolla

Työskentelyni lähtökohdista: tulesta ja tarinoista

Ihmiskunnan alkua ajoista saakka tarinoita on kerrottu yhdessä: töiden lomassa, vaelluksilla, toreilla ja tulen äärellä³. Koska tarinat kerrottiin suullisesti, tarinankertoja saattoi muunnella niitä ja muokata ne tilanteeseen ja kuulijakunnalle sopiviksi⁴. Viihdyttämisen lisäksi tarinoilla selitettiin ympäröivää maailmaa ja välitettiin yhteisön historiaa ja opetuksia sukupolvelta toiselle⁵.

Tulen keksiminen noin 800 000 vuotta sitten mullisti ihmisen suhteen toisiin lajeihin. Ruoan kypsentyminen lyhensi suolistoaamme, vähensi energiankulutusta ja mahdollisti aivojen koon kasvun. Tuli oli myös oiva puolustautumiskeino saalistajia vastaan, ja tiheiköt saattoi kulottamalla muuttaa ruohotasangoiksi, joilla oli helppo metsästä. Mikä tärkeintä, tulen voima oli kaikkien ulottuvilla. Pienikin nainen kykeni soihdun avulla muutamassa tunnissa polttamaan tuhaksi kokonaisen metsän.⁶

Leirinuotioiden äärellä viihtyvä taiteilija Jussi Kivi vihjaa, että tuli oli esihistoriallisen ihmisen televisio: ”Avaan nuotian ja valitsen kanavan, taivaalta tulee pelkkää lumisadetta.” Nuotian savusta esivanhempamme näkivät jo kaukaa, missä saattaisi kohdata toisen ihmisen.⁷ Ajatuksesta seuraa hieman haikea käänteiskuva: televisio on nykyihmiselle jakamisen paikka ja iltanuotio.

I Taiteilija tarinankertojana

Globaalilla iltanuotiollamme taiteilija on usein tarinankertojan paikalla. Suullisen perinteen rinnalle on rynnistänyt elokuvien, kirjallisuuden ja tietokonepelien kieli, ja kertomiseen innoste-

taan yleisö mukaan⁸. Tellervo Kalleinen ja Oliver Kochta-Kalleinen ovat yhteisötaideprojekteissaan osallistaneet tavallisia ihmisiä kertomaan ihmislajin tarinaa. Lyhytelokuvassa *Archipelago Science Fiction* (2012) Turun saariston asukkaat saivat näytellä itse käsikirjoittamiaan skenaarioita kotisaartensa tulevaisuudesta. Tellervo Kalleinen on todennut, että asiantuntijoiden lisäksi myös tavallisilla ihmisillä on jakamisen arvoisia näkökulmia maailmaan⁹. Jani Ruscican videoteoksessa *Lopun alkuja* (2009) seitsemän henkilöä kertoo elokuvastudiossa versionsa tulevaisuuden tapahtumista. Studion muuntuvat näyttämöt korostavat kuvitelmiä fiktiivistä luonnetta. Tulevaisuuskuva paljastuvat menneisyyden, nykyhetken ja median luoman kuvaston heijastumiksi.¹⁰

Markkinataloudessa tarinoilla on vaihtoarvoa, niillä käydään kauppaa, niiden äärellä viihdytään. Hollywood-elokuvat tekevät miljoonabisnestä kansansaduista tutun sankarin matka-rakenteen pohjalta¹¹. Johanna Lecklinin *Story Café* -installaatiossa (2004–2011) käydään kauppaa leikkimielellä: vierailija saa palkaksi kupin kahvia, jos hän kertoo tarinan, jonka taiteilija nauhoittaa. Katsoja istuu television äärellä ja kuuntelee edellisten kävijöiden tarinoita. Nuori nainen muistelee nauraen kahvilapöydässä, miten hän aloittelevana tanssijana melkein joutui seksiorjaksi Arabiaan.¹² Katsoja tuntee istuvansa ystävän kanssa kahvilla. Syntyy yhteys.

8 Teatteri-ilmaisun ohjaaja Markus Luukkonen esittelee tarinankerrontaperinteen vaiheita opinnäytetyössään *Tarina, kertoja ja yleisö – Ammattina tarinankerronta*. Draaman professori Michael Wilssonin mukaan taiteilijan rooli on nykyään muuttunut monessa yhteydessä tekijästä innostajaksi. Tarinankerronnan juuret ovat arkipäivässä, ja arkipäiväisyys ja tuttuus on yksi syy, joka on tehnyt tarinankerronnasta suosittua yhteisötaiteessa. (Luukkonen 2015, 5–6.) Luukkosen oma työskentely on hyvä esimerkki suullisesta, yhteisöllisestä tarinankerronnasta nykypäivän Suomessa. Teltalla Suomea kiertänyt *Erämaateatteri* yhdisti tarinankerronnan varjoteatteriin ja musiikkiin. Maahanmuuttajia ja Suomessa syntyneitä yhteen tuovissa *Jaetut tarinat* -työpajoissa tutustuttiin ja voitettiin ennakkoluulot kertomalla tarinoita. (Ibid., 2.)

9 Tellervo Kalleisen esittämä ajatus opinnäytetyöni ohjausta-paamisessa, Kuvataideakatemia, 2014.

10 Ruscica 2009.

11 Silfverberg & Hirvonen 2010, 142–143.

12 Lecklin 2004–2011.

3 Haggarty 2005, 6.

4 Kivilaakso 2010, 9.

5 Pellowski 1977, 9–11. Esimerkiksi saamelaisessa kulttuurissa tieto syntyy poronhoidon yhteydessä pystytetyn leiritulen äärellä, yhteisen neuvottelun, tarinankerronnan ja konkreettisten työtilanteiden pohjalta. Saamelaisten maailmankuvaa tutkineiden Elina Helanderin ja Kaarina Kailon mukaan *lävvu* (suomeksi laavu) on eräänlainen saamelaisten yliopisto. (Helander & Kailo 1999, 13.)

6 Harari 2011, 23–24.

7 Kivi 1997, 5.

Runoilija J.K. Ihalainen esiintyy *Tulevaisuuskylässä* (2011) *Luonnon monimuotoisuus* -teemalla.

Mutta toisin kuin elävässä kohtaamisessa, videotaiteessa tarinankertoja ei valikoi sanojaan kuulijakunnan mukaan. Videokuvan pinta rajaa puhujan ja kuulijan peruuttamattomasti eri maailmoihin. Video tallettaa jäänteitä yhteydestä, joka kerran syntyi puhujan ja haastattelijan välille. Samalla tavoin kuin kirjoitus tallettaa toiveen siitä, että muistiin merkityt sanat joskus löytäisivät lukijan.

II Tulevaisuuskylä – voiko tarinan rakentaa torille?

Taiteilijana minulle oli alusta saakka selvää, että ihmislajin tarina kerrotaan yhdessä. Jo aiemmissa teoksissani *Tulevaisuuskylä* (2011) ja *Uhri* (2013) olin etsinyt sopivaa muotoa ihmisen tarinan kertomiselle.

Tulevaisuuskylää kantoi ajatus keskustelusta. Rakensimme tutkijoiden, aktivistien, arkkitehtien ja taiteilijoiden kanssa tulevaisuuden kylänäkymän Tampereen Keskustorille, silloiseen kotikaupunkiini. Kestävää elämäntapaa koskeva pohdinta kuuluu kaupungin keskelle, jotta kai-

kenikäiset ja eri elämäntilanteista tulevat kävijät voivat osallistua siihen.

Tulevaisuuskylässä tarinaa kerrottiin arkkitehtuurin keinoin. Koordinoitiin kylänäkymän suunnittelun, pystytyksen ja puron. Kylän visuaalinen ilme oli maanläheinen. Varvikko versoi katukiveyksestä, ja sepän pajan kalke sekoittui linja-autojen jyrinä.¹³ Kylässä esiteltiin alkuperäiskansojen asumisratkaisuja ja rakentamista kierrätysmateriaaleista. Yleisö pääsi kokeilemaan kaupunkiviljelyä ja sähköpolkupyörillä ajoa. Tampereen yhteiskoulun lukion tanssinopiskelijat esittivät kylänäkymän keskellä omia tulkintojaan tulevaisuuden tamperelaisista: kaasunaamareihin pukeutuneita kalpeita hahmoja. Tavoitteena oli moniääninen kylänäkymä, joka antaa tilaa eri ryhmien tulevaisuuskuville.

”Miksi niin paljon viittauksia menneisyyteen?” silloinen Tampereen Ammattikorkeakoulun kuvanveiston opettajani, taiteilija Vesa Toukomaa kysyi. Silloin en osannut vastata kysymykseen. Kylänäkymä oli suunniteltu intuitiivisesti sen pohjalta, miten yhteistyöhön osallistuneet ryhmät kuvittelivat kestävän tulevaisuuden.

13 Laininen 2011.

Fiktio näyttää meille, mitä kullakin aikakaudella on mahdollista kuvitella¹⁴. Eri aikakausien tie-teiskirjallisuuden tulevaisuuskuvista huomaa, että teknologinen edistysusko on vaihtunut viime vuosina suosiotaan kasvattaneeseen dystopiakirjallisuuteen. Arkkitehtuurin puolella hupaisa esimerkki edistysuskosta on lentävää lautasta muistuttava, polyesterimuovista rakennettu 60-luvun *Futuro*-talo. Arkkitehti Matti Suuronen suunnitteli *Futuron* aikakaudella, jolla teollinen sarjavalmistus ja avaruuden asuttaminen nähtiin ratkaisuna ihmiskunnan ongelmiin¹⁵.

Pasi Toiviaisen kaksiosaisessa dokumentissa *Vihreä kaupunki* (2010) etsitään tulevaisuuden rakentamiselle kestävä suuntaa. Dokumentti osoittaa, että arkkitehtuuri on kautta aikojen paitsi ilmentänyt sen luoneen kulttuurin maailmankuvaa, myös muokannut sitä. Nyt ihaillaan elämyksellistä WAU-arkkitehtuuria, mutta ilmastokatastrofin kynnyksellä tarvitaan luonnonläheistä ja ekotehokasta rakennustyyliä. Esimerkiksi Toiviaisen nostaa amsterdamilaisen uimahallin *Mercator Sportplazan*, joka on täysin kasvien peitossa.¹⁶

Tulevaisuuskylässä teknologisia ratkaisuja ilmastonmuutokseen edustivat tuuligeneraattori ja aurinkopaneelit. Vuonna 2011 kylänäkymä saattoi näyttää vaatimattomalta, mutta näkemys niukkojen resurssien maailmasta saa vuosi vuodelta yhä enemmän jalansijaa.

Filosofi Tere Vadén puhuu kestävän elämäntavan kehittämistä alkuperäiskansaistumisen käsitteen avulla. Alkuperäiskansaistuminen merkitsee hidasta kestävämpien taitojen ja tapojen siirtämistä sukupolvelta toiselle. On uskallettava luopua eurooppalaisen kulutusyhteiskunnan unelmista ja etsittävä henkisesti ja aineellisesti omavaraisempia tapoja elää. Koska luonnonympäristö on tuhottu ja modernisaatio jo eletty läpi, ei paluuta menneeseen idylliin ole. Kestävä elämäntapa niukkuuden maailmassa on kenties jotain, mikä näyttää 60-luvulta, mutta toisenlaisella tietoisuudella varustettuna.¹⁷

14 Kirjallisuudentutkija Päivi Kososen esittämä ajatus yleisen kirjallisuustieteen kurssilla, Tampereen Yliopisto, 2001.

15 Hautajärvi 2002, 63–76. Vuoden 1973 öljykriisi ja vahvistuminen ympäristön saastumiseen hillitisivät muovi- ja avaruusinnostusta (Ibid.). Tosin Suuronen kiistää, että *Futuron* taustalla olisi tulevaisuuden visiota. Suunnittelu perustui matematiikkaan, ja se, että lopputulos sopi avaruusan ajan henkeen, oli sattumaa. (Home 2002, 94.)

16 Toiviainen 2010.

17 Vadén 2013, 170–175. Myös Naomi Klein esittää, että oppia kestävästä elämäntavasta tulisi ottaa alkuperäiskansoilta (Klein 2015, 484–485).

Tulevaisuuskylässä keskustelu kestävästä elämäntavasta käytiin elävän tulen äärellä. Pystyimme keskelle toria suuren tiipiin ja toivoimme, että nuotiopiirin ikaikainen tunnelma houkuttelisi ihmisiä kerääntymään yhteen.

Yhdessä ajattelemisen tuottaa toisenlaista tietoa. Aktivistit Lotta Tenhunen väittää, että ihmisten mieli on samalla tavoin yhteismaata kuin maaperäkin voi olla. Ideat syntyvät tajuntojen välillä. Nykypäivän tietotyöläiset tuottavat ideoita palkkaa vastaan jonkun toisen omistettavaksi, mikä köyhdyttää älyn yhteismaan.¹⁸ Samalla tavalla kuin uudet viljelykulttuurit tervehdyttävät maata, voivat yhteisen ajattelun projektit saada ihmiset voimaan paremmin¹⁹. Tarvitaan paitsi maan myös ajattelun valtaamista takaisin.

Tampereen kaupunkitilassa Keskustorin saa käyttöönsä kun keksii hyvän syyn, maksaa nimellisen vuokran ja lopettaa keskustelun melusäädösten mukaisella kellonlyömällä. Tulta sytyttämällä on turha kapinoida. Avotulen tekemisestä sovitaan paloviranomaisten kanssa, ja yleisötahtuman nuotiot aidataan turvaköysin. Yhteisötaiteilija, tutkija Lea Kantonen erittelee *Teltha*-kirjassaan yhteisötaiteilijan moninaista työnkuvaa: taiteilija Suzanne Lacyn mukaan yhteisötaiteilijan rooli voi usein lähentyä aktivistin roolia. Aktivistit tekee yhteistyötä erilaisten ihmisryhmien kanssa, neuvottelee, organisoii ja toimii välittäjänä eri aloja edustavien instituutioiden välillä.²⁰

Tulevaisuuskylän keskustelutilaisuuksissa pohdittiin muun muassa ympäristöystävällistä rakentamista, ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja alkuperäiskansojen kestävä elämäntapaa. Tulen merkisavu houkutteli ihmisiä paikalle, tosin kävijämäärä riippui keskustelun temasta. Tulevaisuudentutkimus osoittautui nykyihmiselle etäiseksi aiheeksi, ekokaupunkeja koskeva tilaisuus täytti tiipiin ääriään myöten.

18 Tenhunen 2013, 68. Tenhusen mukaan palkkatyö muuttaa ihmisen suhdetta omaan ajatteluunsa. Työtä tehdään, jotta saadaan palkkaa, ei siksi, että sitä välttämättä haluttaisiin tehdä. (Ibid., 69.) Itse olen tietotyöläisenä kokenut, ettei ajattelun ja palkan suhde ole kaikilla aloilla näin mustavalkoinen. Taiteilijan, opettajan ja museo-oppaan työssäni innostus tekemiseen ja kutsumus olla vuorovaikutuksessa on tuntunut usein ensisijaiselta. Työnkuva on mahdollistanut itseä kiinnostaviin ajattelijoihin syventymisen, ja vuorovaikutustilanteissa oppilasryhmien kanssa ideoita on syntynyt tajuntojen välillä.

19 Tenhunen 2013, 68. Mehtäläinen, Taipale & Takatalo tarkentavat, että yhteisen ajattelun projekteja voivat olla esimerkiksi *open source*-projektit, yhteisöpuutarhat, vallatut talot, yhteistutkimus- ja yhteisäideprojektit, yhteiset kirjoitusprojektit sekä kaikki horisontaalisesti organisoitunut yhdessä tekeminen. (Ibid., 68.)

20 Kantonen 2005, 47.

Tulevaisuuskylän pystytystä.

Innokkaana mutta kokemattomana tapahtumanjärjestäjänä ideoin ohjelmaa runsaasti ja aikataulutin sen tiiviiksi. Keskustelut jäivät välillä pinnallisiksi ajanpuutteen takia.

Taidehistorioitsija Claire Bishop puhuu taiteen sosiaalisesta käänteestä, joka vastustaa kapitalismin vieraannuttavaa vaikutusta ja luo aktiivisia subjekteja. Tarve yhteiselle tekemiselle on niin suuri, että usein ajatellaan, ettei ole olemassa epäonnistuneita yhteistyöprojekteja. Kaikki yhdessä tekeminen vahvistaa sosiaalisia siteitä.²¹ Itse en ajattelisi aivan näin optimistisesti. Jos toiselta puolelta Suomea matkustanut saamelainen ehtii lausua lavalla vain muutaman kommentin, siitä voi kaikille osapuolille jäädä turhautunut olo. Yhteisötaiteilija on vastuussa siitä, että keskustelutila on paitsi fyysisesti myös henkisesti turvallinen.

Keskustelutilaisuuksien sijaan vaikuttuneimmat kommentit liittyivätkin kylässä koettuihin aistielämyksiin. Kansanmuusikko Pekko Käpin konsertissa nuori mies huokaisi: "Ajatella, että me istutaan tässä tulen äärellä kuuntelemassa jouhikkoa, ja kahdensadan metrin päässä telttakankaan takana ajaa bussit." Aloin oivaltaa, että taiteen tarinat voivat tarjota jotain tärkeämpää kuin älyllistä ymmärrystä. Mieleeni jäi erään kylässä vierailleen aktivistin kysymys: "Miksi meidän pitäisi koko ajan kasvaa ja kehittyä? Eikö pelkkä oleminen ole jo riittävän ihmeellistä?"

Tampereen yhteiskoulun lukion tanssinopiskelijat esittävät *Tulevaisuuskylässä* tulevaisuuden tamperelaisia.

21 Bishop 2012, 12–13.

Uhrri (2013), still-kuvia teoksesta.

III *Uhrri* – kun keho kertoo tarinaa

Ympäristökriisin myötä ihmiskeskeinen maailmankuvamme on alkanut murentua, eikä oleminenkaan ole enää itsestäänselvyys. Viime vuosina yleistynyt posthumanistinen ajattelu kyseenalaistaa ihmisen erityisaseman ja etsii vaihtoehtoisia, ei-hierarkkisia tapoja ymmärtää olioiden välisiä suhteita²². Ihmisyyden kertomisen kriisi näkyy myös nykytaiteessa. Taiteilija Terike Haapojan ja kirjailija Laura Gustafssonin projekti *Toisten historia* (2012–2015) tarkastelee historiaa eläimiin kohdistuvan sorron näkökulmasta. Saara Hannulan *The BodyBuilding Project* (2007–) etsii uusia kehollisuuden muotoja, joiden avulla reagoida ympäristökriisiin ja olla vuorovaikutuksessa ei-inhimillisen kanssa.

Uhrri-videoteoksessa (2013) halusin syventyä olemiseen. Teos oli lopputyöni Tampereen Ammattikorkeakoulun kuvataiteen koulutusohjelmaan. *Uhrissa* tutkin, miten ihmislajin tarinaa voisi kertoa kehollisesti. Fiktiivinen videoteos sisältää kolme sanatonta tarinaa ihmisestä. Esiintyjiksi valitsin kehollisen työskentelyn ammatti-

laisia: näyttelijöitä ja tanssijoita. Keskustelimme kohtauksista jo käsikirjoitusvaiheessa esiintyjien kanssa, ja kysyin heiltä kehollisia ideoita. *Tulevaisuuskylän* tietopohjaisen työskentelyn jälkeen halusin kokeilla intuitiivisempaa tapaa kertoa. *Uhrin* runolliset, assosiaation logiikalla vaihtuvat kohtaukset herättivätkin joissakin katsojissa hämmennystä.

Uhrin ensimmäinen osa sijoittuu viitteelliseen menneisyyteen, ehkä rautakaudelle. Jäätyneen järven yli muinaissuilla ilmestyvä metsästäjä uhraa saaliseläimen sydämen kalliolle. Toisessa osassa juhlapukuinen nykypäivän teinityttö peilaa itseään kännykästä auton takapenkillä. Auto törmää tien yli juoksevaan saukkoon, ja tyttö päätyy harhailemaan tunneliin, johon alkaa nousta vettä. Kolmas osa sijoittuu kuvitteelliseen tulevaisuuteen, jossa vaaleisiin kankaisiin kääriytyneet mies ja nainen hoivaavat kasveja valoisassa kasvihuoneessa.

Uhrissa yritin ymmärtää ihmisen ja ympäristön suhdetta erilaisten mittakaavojen avulla. Esihistoriallinen ihminen otti luonnosta vain tarvitsemansa ja antoi vastalahjaksi uhrin. Kulkija ymmärsi olevansa osa luonnon kiertoa, pieni kallioiden mittakaavassa. Nykyihminen kokee itsensä suurena ja erillisenä. Minäkeskeisen ajattelun uhri on ihminen itse, kun seutu vähitellen muuttuu elinkelvottomaksi.²³ Teosta tehdessäni mietin, mitä ihmisen pitäisi olla valmis uhraamaan, jotta ekosysteemin tasapainon voisi palauttaa. Teoksen kolmannessa osassa esiintyvät *butoh*-tanssijat Osku Leinonen ja Maria Salangina lausuiivat suunnittelukokouksessa ääneen ajatuksen, jota olin aavistellut: mittakaavan muutos vaatii minästä luopumista. *Butoh* toteuttaa kehollisesti pelkän olemisen ja minästä luopumisen ideaa.

Uhrin loppukohtauksen asetelma kasvihuoneessa on jo posthumanistinen. Pyysin tanssijoita kommunikoimaan kasvien kanssa, ja liikekieli syntyi osittain improvisoituna kuvaustilanteessa. Välillä pari hellii kasveja kuin ihmistä,

välillä kietoutuu itse kasvinkaltaiseksi. Katsojan tulkittavaksi jää, löytyykö yhteys kahden eri lajin edustajan välille. Munakoisoa sylissä hellivän naisen silmästä vierähtää kyynel, ja viimeisessä otoksessa ihmiset ovat hävinneet kuvasta. Myös Tuija Kokkonen on ottanut ei-inhimilliset toimijat mukaan esityksiinsä. *Muistioita ajasta – esityksiä ei-ihmisten kanssa ja ei-ihmisille* -esityssarjassa (2006–) yleisönä on muun muassa koira, ja jäkälälle luetaan Gilgameshia.

Nykytaiteen pyrkimyksessä kertoa ihmisen tarinaa on saavuttu pisteeseen, jossa objektiivinen kääntyy puhuvista päistä kohti tienpenkan kasvustoa. Kuusen mittakaava täyttää kuvaruudun, tai kamera hylätään kokonaan²⁴.

²² Lummaa & Rojola 2014, 13.

²³ Laininen 2013b.

²⁴ Eija-Liisa Ahtilan videoinstallaatiossa *Vaakasuora – Horizontal* (2011) 11 metriä pitkä kuusi on kuvattu luonnollisessa koossa, esitetty vaakasuorassa, ja täyttää kuusi kuvaruutua. Teos on muotokuva kuusesta ja samalla esitys kuusen havainnoinnista ja taltioinnin hankaluudesta. (Ahtila 2011.)

IHMISEN TARINA

2015

Videoinstallaatio

HD

01:22:02

Tarinankertojat:

Ilkka Hanski, ekologi

Kaisa Kariranta, teologi

Dalva Lamminmäki, perinteentutkija

Tuulikki Pietilä, antropologi

Antti Salminen, filosofi

Seita Vuorela, kirjailija

Miikka Väisälä, tähtitieteilijä

Hamed Shafae, YTM, Suomen Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnan jäsen

Tuotanto, ohjaus, haastattelut, käsikirjoitus, leikkaus: Henna Laininen

Kuvaus: Turkka Tervonen

Valaisu: Aarni Vaarnamo, Vesa Rajala

Äänitys: Vesa Rajala, Kalle Kuisma

Tuotantoassistentti, still-kuvat, catering: Mikael Kinanen

Värimäärittely, asennointi: Henna Laininen

Värimäärittelyassistentti: Turkka Tervonen

Äänisuunnittelu: Eero Nieminen

Installatation tekninen toteutus: Eero Nieminen, Henna Laininen, Vesa Rajala,

Jarmo Somppi

Teos on omistettu Seita Vuorelan muistolle.

Kenen kaikuja kannat?

Moniäänisen videoteoksen etiikkaa ja estetiikkaa

Ihmisen tarina (2015) on nuotiopiiriin muotoon rakennettu videoinstallaatio, jossa eri alojen asiantuntijat kertovat oman versionsa ihmiskunnan tarinasta. Teoksessa yhdistyy kaksi aiemman työskentelyni keskeistä piirrettä: *Tulevaisuuskylässä* virinnyt kiinnostus asiantuntijatietoon ja *Uhri*-videoteoksessa etsimäni runollisempi estetiikka. *Ihmisen tarinassa* asiantuntijoiden haastatteluista rakentuu runollinen kollaasi, ja tulen äärellä istumisen tuntu on tuotu galleriatilaan.

Ihmisen tarina syntyi halusta puolustaa ihmisenä olemisen monimuotoisuutta. Tutkija F.S. Michaelsin mukaan länsimaissa viime vuosina voimistunut talouden megatarina uhkaa tukahduttaa muut tarinat alleen. Kun taloudesta tulee ainoa tirkistysreikämme todellisuuteen, ihmiset nähdään pelkästään taloudellisina toimijoina, myyjinä ja ostajina.²⁵ Päätin nostaa talouden tarinan rinnalle toisia tapoja kertoa ihmisyyttä. Suuret kertomukset voivat olla paitsi taloudellisia myös uskonnollisia, poliittisia, tieteellisiä ja taiteellisia. Käytämme niitä henkilökohtaisen elämäntarinnan rakennusaineina.²⁶ Haastattelin teosta varten kahdeksaa suurten kertomusten tuntijaa: ekologia, teologia, antropologia, filosofia, kirjailijaa, tähtitieteilijää, perinteentutkijaa ja ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnan jäsentä.

Tarinankertoja, psykoanalyttikko Clarissa Pinkola Estés puhuu tarinoiden keräämisestä paleontologisena työnä. Alkuperäisistä myyteistä saattaa olla jäljellä katkelmia, luiden kappaleita, joiden perusteella suullisen perinteen tallentaja yrittää hahmottaa tarinan alkuperäisen muodon.²⁷ Pinkola Estésin tavasta kirjoittaa välittyä keräämiseen liittyvä helluus, halu herättää jäänteet henkiin kuin myytin vanha nainen, joka laulaa luille²⁸. Miten suuret kertomukset jaksavat? Miten ne jossain nääntymäisillään vai piiloutuvatko ne luoliin salaa synnyttämään? Jos kuuntelisin oikein tarkasti, pääsisinkö jonkin syntymässä olevan jäljelle?

25 Michaels 2011, 9–10.

26 Ibid., 8–9.

27 Pinkola Estés 1992, 27–28.

28 Luunainen on vuorilla asuva, karvainen ja lihava olento, jonka ainoa työ on luiden kerääminen. Luunainen kerää, säilyttää ja laulaa henkiin erityisesti sen, mikä on vaarassa kadota maailmasta. (Ibid., 36.)

I Näkökulman rajaaminen moniäänisessä maailmassa

Kysyminen on vallankäyttöä. Mikä on niin tärkeää, että ansaitsee tulla kysytyksi? Ja kenelle annan tilaisuuden vastata? *Ihmisen tarinaa* varten aloin etsiä eri ikäisiä miehiä ja naisia, jotka pohtivat työkseen ihmisyyteen liittyviä kysymyksiä. Selailin lehti- ja verkkouutisia sekä kyselin vinkkejä yliopistoilta, kustantamoilta ja ystäväpiiristä.

Helsingin Sanomien säätiön rahoittamassa *Asiantuntijuus mediassa* -tutkimuksessa selvitettiin, ketkä pääsevät esiintymään asiantuntijoina julkisuudessa. Kävi ilmi, että vastaajaksi valikoitui yleensä toimittajille entuudestaan tuttu, sujuvasanainen mies. Tältä ”päivystävältä dosentilta” toimittaja saa helposti painokelpoisen kommentin, vaikka haastateltava ei olisikaan kyseisen aiheen spesialisti.²⁹

Haastateltavia etsiessäni totesin, että julkisuudessa jo esiintyneet hahmot saavat helpommin lisää julkisuutta. Koska tarinankertojan rooliin heittäytyminen voi olla haaste tutkijalle, tuntui varmemmalta lähestyä ihmisiä, jotka työkseen puhuivat ja kirjoittivat tai olivat aiemmin esiintyneet mediassa. Minun onnekseni valtakunnan ykkösnimet olivat yleensä niin kiireisiä, että haastateltaviksi löytyi tuoreempia kasvoja. Sain soitella useammalle saman alan ammattilaiselle ennen kuin löysin henkilön, joka innostui aiheesta ja halusi mukaan.

Jotta ihmisen tarinaa ei kerrottaisi vain länsimaisesta näkökulmasta, etsin mukaan eri kulttuurien tuntijoita: afganistanilaistaustaisen ihmisoikeusasiantuntijan sekä afrikkalaisissa kulttuureissa kenttätyötä tehneen antropologin. Sosiologi Boaventura de Sousa Santos puhuu erilaisen epistemologioiden pluralismista. Eri tiedon muodot, kuten länsimainen tieteellinen tieto ja alkuperäiskansojen tieto, eivät ole toisiaan poissulkevia vaan rinnakkaisia näkökulmia maailmaan.³⁰

29 Junkkari 2014. ”Päivystävä dosentti” on kolumnisti Aarno ”Loka” Laitisen keksimä pilkkanimitys tiuhaan mediassa esiintyvälle akateemiselle asiantuntijalle, joka on valmis kommentimaan melkein mitä tahansa.” (Ibid.)

30 Lea Kantosen kertoma tieto *Alkuperäiskansojen taide* -kursilla, Kuvataideakatemia, 2016.

Perinteentutkija Dalva Lamminmäki keskittyy *Ihmisen tarina* -teoksen kuvauksissa ennen haastattelun alkua.

Silti *Ihmisen tarinan* näkökulmat edustavat länsimaisen 34-vuotiaan ympäristötietoisin naisen rajaamaa otosta. Kaikki haastateltavat asuvat edullisten junayhteyksien päässä pääkaupunkiseudulla sijainneesta kuvauspaikasta. Joukossa ei ole yhtäkään insinööriä tai taloustieteilijää, sillä teos raivaa tilaa toisille tavoille kertoa. Suomalaisen kansanperinteen näkökulmaa teoksessa edustaa samaani Susanna Aarnion oppilas, perinteentutkija Dalva Lamminmäki.³¹ Suomen alkuperäiskansan, saamelaisien, näkökulma olisi myös ollut kiinnostava ottaa mukaan. Koin, että yhteistyö alkuperäiskansan edustajan kanssa olisi kuitenkin vaatinut pitempiaikaista perehtymistä saamelaiseen maailmankuvaan, enkä halunnut lähteä lyhytkestoiseen yhteistyöhön kevein perustein.³²

31 Etsin *Ihmisen tarinaan* suomalaista kansanperinnettä tuntevan samaanin näkökulmaa. Kävi ilmi, että Suomen harvat samaanin arvonimen yhteisöltä saaneet ihmiset eivät yleensä mielellään luovuta tietouttaan julkisuuteen (samaani Susanna Aarniolta kuultu tieto puhelinkeskustelussa, Helsinki, 2014). Myöskään aihetta opiskeleva Dalva Lamminmäki ei halua nimittää itseään samaaniksi, mutta tuli mielellään puhumaan suomalaisten luontosuhteesta perinteentutkijan näkökulmasta.

32 Elina Helanderin ja Kaarina Kailon mukaan ei-saamelaisien käsitykset saamelaisesta elämästä perustuvat suureksi osaksi ulkopuolisten tekemiin kuvauksiin. Koska saamelaisia koskevissa tutkimuksissa on sovellettu länsimaisia tieteen malleja, tutkimustuloksilla on toisinaan ollut taipumusta jopa vahvistaa stereotyyppiä. (Helander & Kailo 1999, 14.)

Lähetin jokaiselle asiantuntijalle ennen haastattelua yksitoista kiperää kysymystä: ”Miten ihminen syntyi? Miten kuvailisit nykyihmistä? Onko ihmisellä tarkoitusta? Miten ihmisen käy tulevaisuudessa? [...]”³³ Pyysin haastateltavaa vastaamaan oman ammattialansa edustajana. Tämä lisäisi myös turvallisuudentunnetta: suuriin kysymyksiin oli mahdollista reagoida oman asiantuntijatiedon pohjalta. Toisaalta näkökulman rajaaminen toi lisähaasteen. Miten vastata oman ammattialan ulkopuolelle meneviin kysymyksiin niin, että säilyttää ammatillisen uskottavuutensa? Teologi Kaisa Kariranta antoi vastauksissaan ymmärtää, että hän tulkitisi Jeesuksen opetuksia nykypäivän länsimaisena, hyvin toimeentulevana perheenäitinä. Antropologi Tuulikki Pietilä muistutti, että pystyy antropologina vastaamaan nykykulttuureja koskeviin kysymyksiin, mutta ihmisen varhaishistoria on evoluutiobiologien, sosiaalievolutionistien ja arkeologien osaamisaluetta.

Taiteellinen tavoitteeni ei onneksi ollut kattavan tarinan kertominen ihmisyydestä – jos sellainen edes olisi mahdollista. Halusin näyttää käynnissä olevan keskustelun, jossa ihmisyyttä rakentuu yhdessä eikä koskaan määrity valmiiksi.

33 Kaikki haastattelukysymykset, ks.LIITE 1.

Ihmisen tarina -teoksen kuvauspaikka Keskiliesimaja Seurasaaren edustalla Pukkisaareessa.

II Nuotiotunnelma tutkimusmetodina – taiteen ja tieteen yhteistyöstä

Nykytaiteessa yhteistyö eri tieteenalojen kanssa alkaa olla jo valtavirtaa. Taiteellinen ja tieteellinen tutkimus hyödyntävät samantapaisia toimintatapoja, kuten havainnointia, abstrahointia ja koeolosuhteiden järjestämistä. Luonnontiede tavoittelee objektiivista tietoa, ja koeolosuhteiden tulisi olla toistettavissa samanlaisina. Metodeja ei käytetä niiden itsensä takia vaan niillä tähdätään tietyn ongelman ratkaisemiseen. Taiteessa tietyn metodin käyttö taas saattaa olla olennainen osa teoksen ideaa, ja taiteilija voi valita subjektiivisemmän tai systemaattisemmän työskentelytavan väliltä.³⁴

Ihmisen tarinaa suunnitellessani keskeinen metodinen kysymys oli, miten loihittaisin asiantuntijoista mukaansatempaavia tarinankertojia. Pinkola Estésin mukaan eräs vanhimmista tarinankerronnan muodoista on intohimoinen transitila, jossa tarina hakeutuu kertojan luokse ja tulee kerrotuksi hänen välityksellään. Kerronnan hetkellä tuuli, *el duende*, puhaltaa sielun kuuli-

joihin.³⁵ Latinalaisamerikkalaiset tarinankerääjät ymmärtävät *el duenden* kyvyksi täyttyä hengestä, joka on jotain suurempaa kuin ihmisen henki. Kuulijat tunnistavat kyllä, kun *el duende* on paikalla.³⁶ Koska tarinoita on perinteisesti kerrottu nuotiodien äärellä, päätin johdatella asiantuntijat tarinankerronnan tunnelmaan tulen avulla. Suurien kysymysten ohella pyysin haastateltavilta henkilökohtaisia muistoja ihmisyydestä, sillä kuulijat lumotaan yksityiskohdilla.³⁷

Vaikka koeolosuhteet olivat kaikille puhujille identtiset, ohjasin tunnelman luomisella ja kysymysten asettelulla myös subjektiiviseen, eläytyvään kerrontaan. Tiukkoja faktoja koskeviin kysymyksiin saman ammattialan ihmiset toden-

³⁵ Pinkola Estés 1992, 31.

³⁶ Ibid., 497.

³⁷ Kirjailija Arthur Ransomen mukaan ammattimainen tarinankerronta alkoi kehittyä kun lukuisista maallikkokertojista erottuivat ne, joiden seikkailuja oli miellyttävintä kuunnella ja jotka täyttivät tarinansa realistisin yksityiskohdin (Pellowski 1990, 9–10).

³⁴ Reichie 2012, 119–120.

III Dokumentista fiktioksi

näköisesti vastaisivat samansuuntaisesti, mutta tarinaa kerrotaan koko persoonalla. Kun on kyse syy-seuraussuhteiden hahmottamisesta, henkilökohtaisista muistoista tai tulevaisuuden kuvittelusta, paljastuu, ettei ole olemassa kahta samanlaista tähtitieteilijää.

Ystävän vinkistä löysin kuvauspaikaksi Pukkisaaren rautakautisen kauppakylän Keskiliesimajan, jossa oli mahdollista tehdä tuli sisätilaan suojaan syysmyrskyiltä. Kulkeminen pitkospuita pitkin pimeään saareen johdatteli haastateltavia toiseen todellisuuteen. Tarjoilimme chai-teeä ja kunniapaikan porontaljalla majan perällä. Siperian samojedien perinteessä samaanin paikka on istunnoissa ollut erityisellä porontaljalla vastapäätä ovea³⁸. Haluaisin ajatella, että myös tutkija, taiteilija tai teologi tekee henkistä matkaa – käyttää aikaa oman alansa perinteen ymmärtämiseen ja kysyy neuvoa edeltäjiltään. Sitten hän laskeutuu lennostaan ja luovuttaa tietonsa yhteisön käyttöön.

Elävän tulen äärellä kuvaaminen tarkoitti haastavia valaisu- ja äänitysolosuhteita. Viisihenkinen kuvausryhmämme sai sopeutua pakkaseen, pimeyteen ja keuhkot täyttävään savuun. Nuotio räiskähteli kipakasti ääniraidalla, kunnes keksimme hankkia sen ravinnoksi kuivaa koivuhalkoa. Tulta piti myös ahkerasti ruokkia, jotta kuva ei pimentynyt liikaa. Lopulta tulen henki tarjoi meille aarteita: savupilviä ja maagisia kipinöitä sopivassa kohdassa tarinaa.

”Elävä tuli on rentouttava ja miellyttävä elementti. Tuli vaikutti varmasti vastauksiini ja se ajatus, että toiset ihmiset vastaavat kysymyksiin samalla paikalla. Koin, että puhun myös muille haastateltaville ja minun palaseni on vain pieni osa kokonaisuutta”, perinteentutkija Dalva Lamminmäki kertoo.³⁹

Yhteistyö eri alojen ammattilaisten kanssa avartaa taiteilijan ajattelua. Luin haastatteluja varten etukäteen haastateltavien julkaisemia tietokirjoja. Yhtenä aamuna katselin kummissani leipäveistä käyttävää neandertalilaisen perillistä, toisena ihmettelin tähtipölyä, joka toimeliaana kiiruhti bussipysäkillä. Asiantuntijalle taideprojekti tarjoaa tilaisuuden tiedon popularisointiin. ”Yhteistyö taiteilijan kanssa avaa perspektiiviä siihen, kuinka asioita voi käsitellä ja kuinka niitä voi tuottaa ulospäin”, Lamminmäki toteaa.⁴⁰

³⁸ Siikala 1992, 13. Tieto pohjautuu Kai Donnerin kirjaan *Siperian samojedien keskuudessa vuosina 1911–1913 ja 1914* (1979).

³⁹ Laininen 2015a.

⁴⁰ Ibid.

Leikkauspöydällä testasin eri tapoja rakentaa haastatteluista tarinaa. Jokaisen haastattelun koostaminen omaksi monologiseksi tuotti koekatsojien mielestä pitkästyttävän lopputuloksen. Materiaali heräsi eloon kun leikkasin puhujien ääniä toistensa lomaan kuvitteelliseksi keskusteluksi. Näin katsoja saa ristivalaisuna monen eri puhujan näkökulman samaan aiheeseen. Haastattelu-tilanteessa oli kuvattu myös kuuntelukuvaa, jonka avulla puhujat saatiin näyttämään siltä, että he kuuntelevat toisiaan.

Moniäänisen teoksen leikkaamiseen liittyy eettisiä kysymyksiä: Saavatko kaikki puhujat tasapuolisesti äänensä kuuluville? Tulevatko puhujien vastaukset esille puhujien tarkoittamassa merkityksessä? Dokumentaarista materiaalista alkaa rakentua fiktiivinen lopputulos kun haastatteluvastaukset irtoavat alkuperäisestä keskusteluyhteydestään.

Valitsin jokaiselle puhujalle yhden näkökulman, josta hän kertoo tarinaa. Näin moniäänisen teoksen katsojan on helpompi yksilöidä tiheään vaihtuvat äänet. Samalla haastateltavista kuitenkin rakentuu karikatyyrejä. Humoristisen kerronnan taitavalta tähtitieteilijä Miikka Väisälältä leikkasin mukaan pilke silmäkulmassa lausutut kommentit, sillä tarina tarvitsi vakavien teemojen vastapainoksi keventävää ääntä. Kirjailija Seita Vuorela kuljetti vastauksissaan tiiviisti mukana tarinankerronnan merkitystä, joten Seitan äänestä kasvaa eräänlainen metataso, joka kommentoi myös teoksen fiktiivistä luonnetta.

Päätin leikkaajan työlleni eettiset minimiperiaatteet: 1) Jokaisen puhujan ääntä leikataan mukaan vähintään 10 minuuttia. 2) Jokaiselta puhujalta leikataan mukaan vain mielenkiintoisimmat puheenvuorot, joissa puhuja on parhaimmillaan. 3) Jokainen puhuja on äänessä vähintään 20 minuutin välein. 4) Puheenvuorot leikataan teokseen niin, ettei mikään lause saa päinvastaisia merkityksiä kuin puhuja tarkoitti.

Silti leikkaustyö vaati kompromisseja. Monta synnytysmuistoa, kuolevaisuuden pohdintaa tai ihmisen ja luonnon yhteyttä käsittelevää tarinaa täytyi jättää pois, sillä sama näkökulma oli esitetty jo toisen puhujan suulla toisaalla teoksessa. Myös liian abstraktit tai ympäripyöreät vastaukset tärkeistäkin teemasta jäivät käyttämättä, sillä halusin, että katsojan mielenkiinto pysyisi yllä jokaisen puhujan kohdalla.

Esiintyjiltä sain myöhemmin positiivista palautetta teoksesta. Esimerkiksi Miikka Väisälän mielestä eri puhujien äänet olivat viimeisessä leikkausversiossa paremmin tasapainossa keskenään kuin aiemmissa versioissa. Toisaalta kriittisten kommenttien esittäminen on varmasti esiintyjän näkökulmasta vaikeaa, jos taiteilija on tehnyt valtavan työn teoksen valmistamisessa.

IV Leikillään ja vakavasti: kollaasin monet merkitykset

Katkelmallinen rakenne liittyy *Ihmisen tarinan* kollaasitaiteen perinteeseen. Kirjallisuudentutkija Vesa Haapalan mukaan kollaasiteoksen tunnusmerkki on ”lainatuksi tekstiksi tunnistettava sitaattimateriaali, joka hallitsee teosta”. 1900-luvun modernistis-avantgardistisesta kuvataiteesta periytyvä kollaasitekniikka rikkoo ajatuksen eheästä ja autonomisesta taideteoksesta. Taiteilija ei luo teoksia yksilöllisen nerokkuutensa ansiosta vaan

Ekologi Ilkka Hanski kuuntelee, *Ihmisen tarina* (2015).

kierrättää olemassa olevaa materiaalia.⁴¹ Toisaalta myös kollaasimuotoisessa teoksessa tekijällä on aktiivinen rooli merkitysten rakentamisessa. Kulttuurintutkija Hanna Kuusela rinnastaa kollaasiperiaatteella työskentelevän kirjoittajan työn kuraattorin toimintaan. Kirjoittaja valikoi, tuottaa aktiivisesti uusia merkityksiä ja usein myös selittää valikoinnin seurauksia lukijalle.⁴²

Ihmisen tarinaa leikatessani etsin puhe-materiaalista toistuvia teemoja, äänien välisiä yhteyksiä ja ristiriitoja. Lopulliseen teokseen päätyi viisitoista keskeisimmältä tuntuvaa teemaa, jotka numeroin ja otsikoin viitteellisesti. Näin katsojan olisi helpompi hahmottaa näyttelytilassa taukoamatta pyörivän teoksen kronologiaa. Vaikka teemat ovat keskenään hyvin erilaisia, on teoksen rakenteessa havaittavissa ajallinen jatkumo. Teos alkaa ihmisen synnyllä, josta siirrytään ihmislajin nykytilanteen kautta tulevaisuuteen. Numeroidut teemat tuovat lineaarisen ajan mukaan fragmentaariseen teokseen ja rakentavat viitteellistä tarinan kaarta. Tekstimassoista ja filmikatkelmista koostuvan *Mannerlaatta*-elokuvan ohjaaja Mika Taanila on todennut, että kokeellisessa tekstiteoksessa on jopa katsojalle yllätyksellisempää ”käväistä narratiivin puolella”⁴³.

Kollaasimuotoisessa teoksessa katsojalle jää runsaasti tilaa rakentaa merkityksiä irrallisten katkelmien välille. Eräs *Ihmisen tarinan* katsojista kuvaili katselukokemusta näin: ”Alussa tulee mietittyä, miten puheenvuorot liittyvät toisiinsa. Sitten alkaa löytää yhteyksiä. Tulee sellainen olo, että teoksella on oma sisäinen logiikkansa.” Aivotutkimuksessa on todettu, että ihmisen vasemmasta aivopuoliskosta löytyy narratiivinen tulkki, jonka avulla muodostamme irrallisista tapahtumista tarinallisia kokonaisuuksia⁴⁴.

Kollaasimainen rakenne yhdistetään usein leikkiin ja sattumanvaraisuuteen. Kirjallinen kollaasi voi pyrkiä tuottamaan ennakoimattomia yhdistelmiä, kuten erilaisin kokeellisin säännöin tuotetut tekstit dadan ja surrealismin perinteessä.⁴⁵ Toisaalta kollaasirakenteen avulla voidaan pureutua tiettyyn teemaan. 1960-luvun suomalaiset kollaasirunoilijat käyttivät sirpaleista muotoa kaupungistuvan ja kaupallistuvan ajan pirstaloitu-

41 Haapala 2007, 290.

42 Kuusela 2015, 38.

43 Mika Taanilan esittämä näkemys Taanilan ja runoilija Harry Salmenniemen *Mannerlaatta*-elokuvaa käsittelevällä luennolla, luentosarjassa *Kirjallisuuden historia – digitaalisuuden esihistoria*, Taideyliopisto, Teatterikorkeakoulu, 1.12.2015.

44 Hulmi 2010, 91. Ajatus on peräisin aivotutkija Michael Gazzanialta.

45 Joensuu 2012, 152.

neen elämän kuvaamiseen.⁴⁶

Ihmisen tarinassa kollaasirakenteella on temaattinen merkitys. Halusin näyttää ihmisyyden kertomisen moniäänisenä prosessina, jossa merkityksiä ei ole mahdollista lukita paikalleen. Kirjallisuudentutkija Mihail Bahtin osoittaa, että moniäänisyys voi olla tekijän maailmankatsomuksen olennainen osa. Dostojevskin moniääniset romaanit asettavat rinnakkain ja vastakkain itsenäisiä, toisiinsa sulautumattomia ja tasa-arvoisia tietoisuuksia. Teosten teemaksi kasvaa vieraan minän hyväksyminen ja hyväksymättömyys ja Dostojevskin maailmankatsomuksen periaatteesta romaanin taiteellinen rakenneperiaate.⁴⁷

Ihmisen tarinassa keskusteluun ihmisyydestä osallistuvat myös kirjat. Pyysin jokaista haastateltavaa lukemaan katkelman kirjasta, joka on vaikuttanut hänen ajatteluunsa. Teoksessa lainataan muun muassa *Raamattua*, buddhalaisia oppeja, Timo K. Mukkaa ja *Ihmisoikeuksien julistusta*. Näin teokseen rakentuu keskustelu kirjallisuushistorian ja eri ajatteluperinteiden kanssa – yksilö rakentaa maailmankatsomustaan suhteessa traditioon. Tellerro Kalleisen ja Oliver Kochta-Kalleisen näyttelyssä *101 kaikkien puolesta* taiteilijapari haastatteli tilastollisen jakauman mukaisesti sataa suomalaista heidän mielipiteidensä synnystä. Näyttelyssä oli esillä kirjasto, johon haastateltavat olivat tuoneet maailmankuvaansa vaikuttaneen kirjan.⁴⁸

Kulttuurintutkija, semiootikko Julia Kristevan tunnetun ajatuksen mukaan jokainen teksti on sitaattien mosaiikki, sillä se sisältää kaikuja toisista teksteistä⁴⁹. Myös ihmiskunta voidaan nähdä verkona, jossa yksilöiden äänet rakentuvat toistensa varaan ja kaikuvat toisissaan⁵⁰.

46 Haapala 2007, 291.

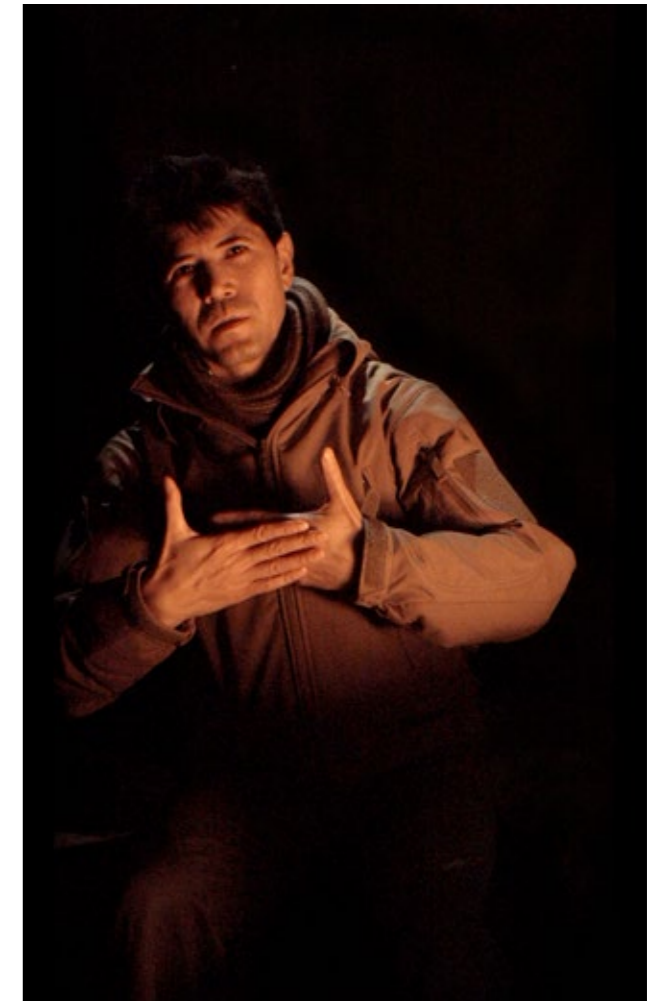
47 Laininen 2008, 87. Ks. myös Bahtin 1991 (1963), 17–26.

Moniäänisyydestä runouden keinona, ks. yleisen kirjallisuustieteen pro gradu -tutkielmani *Moniäänisyys Tua Forsströmin runokokoelmassa Parkerna* (Laininen 2008).

48 Kalleinen & Kochta-Kalleinen 2015.

49 Kristeva 1980 (1969), 66.

50 Bahtin puhuu kielen dialogisuudesta. Puheemme on aina sekä yksilöllistä että sosiaalista, koska jokainen puheen katkelma edustaa puhujansa yksilöllisen kielen lisäksi jonkin päivän, aikakauden, sosiaalisen ryhmän, kirjallisuudenlajin tai suuntauksen kieltä. (Laininen 2008, 1. Ks. myös Bahtin 1979, 92–96.)

Suomen Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnan jäsen Hamed Shafae kertoo tarinaa, *Ihmisen tarina* (2015).

V Luunaisen löytö

Miten suuret kertomukset selviytyvät kapitalismin puhetulvassa? Tarinankeruumatkoillani Pukisaaren iltanuotiolla havaitsin, että harva tarina tarvitsee henkiin laulamista – kuuntelijoita kyllä. Filosofia hengittää elinvoimaisesti kriisin keskellä, hakeutuuhan se luonnostaan ratkeamattoman äärelle. Antti Salminen toteaa, että kun yksilö tai yhteisö ajautuu vaaraan, on ajattelun taito elementissään. Hyvä ajattelu on niin uhanalaista, että se asettaa vaaraan jopa ajattelun kohteen.⁵¹

Perinnetieto piileskelee arkistoissa, mutta onneksi synnytämme jatkuvasti uutta perinnettä. Dalva Lamminmäen mukaan nykyihminen voi löytää kaikuja esivanhempiemme luontosuhteesta esimerkiksi metsässä hiljentymällä.⁵² Ihmisoikeuksien tarina hyperventiloii. Hamed Shafae harmittelee, että rahaa löytyy aina sotimiseen, mutta ei tutkimukseen tai apuun kriisialueille. Menneisyyden traumaista välittämättä kehittelemme yhä uusia ydinaseita.⁵³

Antropologia piikittelee teologiaa. Tuulikki Pietilä toteaa, että joidenkin tutkijoiden mukaan länsimainen maailmankuvamme on ilmaistu jo *Raamatussa*. *Raamatun* toteamus ”otsasi hiessä sinun pitää leipäsi ansaitseman” voidaan nähdä nykypäivän tehokkaan talousajattelun pohjalta.⁵⁴

Teologia hymyilee takaisin. Kaisa Kariranta kertoo, kuinka hän rämpiä Keravan takametsässä hakkuualueen läpi ja ymmärtää äkkiä, mitä ehtoollisen idea yhdestä leivästä ja yhdestä ruumiista tarkoittaa. Koko luomakunta on verkko, jossa yhtä osaa ei voi vahingoittaa vahingoittamatta toista.⁵⁵ Ekologia on jo pitkään tiennyt, että kaikki on kytköksissä. Ilkka Hanski varoittaa, että on viimeinen hetki tasapainottaa systeemin epävakaus ja perustaa maailmanhallitus.⁵⁶

Tähtitiedettä eivät maalliset kiinnosta. Se on selviytynyt muutamasta kirkonkirouksesta ja tähyää jo toisiin galakseihin. Onhan nykyaika vain vähäpätöinen välähdys kosmisessa mittakaavassa, Miikka Väisälä naurahtaa.⁵⁷ Myös kirjallisuuden viipyilevä ääni välttelee pelimaailman salamannopeaa logiikkaa. Kirjallisuuden aikajänne on toinen. Seita Vuorela kuvailee, miten Gustave Flaubertin romaanin avaaminen paljastuu pieneksi ihmeeksi. Kirjailija on jo kuollut, mutta painettu sana kantaa keskustelua vuosisatojen läpi.⁵⁸

51 Filosofi Antti Salmisen haastattelulausunto *Ihmisen tarina* -teoksen kuvauksissa (Laininen 2014).

52 Perinteentutkija Dalva Lamminmäen haastattelulausunto *Ihmisen tarina* -teoksen kuvauksissa (Ibid.).

53 Suomen Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnan jäsen Hamed Shafaen haastattelulausunto *Ihmisen tarina* -teoksen kuvauksissa (Ibid.).

54 Antropologi Tuulikki Pietilän haastattelulausunto *Ihmisen tarina* -teoksen kuvauksissa (Ibid.).

55 Teologi Kaisa Karirannan haastattelulausunto *Ihmisen tarina* -teoksen kuvauksissa (Ibid.).

56 Ekologi Ilkka Hanskin haastattelulausunto *Ihmisen tarina* -teoksen kuvauksissa (Ibid.).

57 Tähtitieteilijä Miikka Väisälän haastattelulausunto *Ihmisen tarina* -teoksen kuvauksissa (Ibid.).

58 Kirjailija Seita Vuorelan haastattelulausunto *Ihmisen tarina* -teoksen kuvauksissa (Ibid.).

Kuva vasemmalla:
Teologi Kaisa Kariranta kuuntelee,
Ihmisen tarina (2015).

Seuraavan aukeaman kuva:
Ihmisen tarina (2015),
Kuvan Kevät -näyttely, installointikuva.->

Nuotiopiirin illuusio galleriatilassa – romanttinen ja realistinen katse

Ihmisen tarinan installoinnissa pyrin yhdistämään moniaistisen luontokokemuksen videotaiteeseen. Minkälainen olisi teos, joka toisi leirinuotion tunnun galleriatilaan?

Tilallisia illuusioita on nykytaiteessa luotu ennenkin. Vaikutuin Markus Kähren installaatiosta *Ravintola Pidot* (2011), jossa näyttelytilaan rakentuu illuusio ravintolaympäristöstä. Teoksessa suomalaiset tieteen ja taiteen edustajat kertovat ajatuksiaan rakkaudesta. Tilan seinille on projisoitu näkymiä pöytien ääressä istuvista ihmisistä, ja muutama oikea pöytä on myös huoneen keskellä. Teoksen äänimaailma täyttyy vaimeasta puheensorinasta. Ravintolassa moniäänisyys rakentuu kerroksellisesti: lauseet kaikuvat toistensa päälle, ja matalalla äänellä hartaalle kuulijalle puhutut monologit tuovat yksityisyyden tunnun. Katsoja pääsee salakuuntelemaan keskusteluja vaeltamalla pöytien välissä.

Ihmisen tarinassa nuotiopiiri muodostuu mustasta, puolikaaren muotoisesta projisointipinnasta ja kolmesta puisesta lankkuperäisestä. Puhujat on projisoitu puolikaaren luonnollisessa

koossaan. Huone on mustaksi verhottu ja lähes pimeä. Silmät tottuvat hitaasti hämääseen, ja istumapaikalle saa hakeutua varovasti. Penkkimalli on tuttu retkeilyreittien nuotiopaikoilta: matala lankku, joka lepää kahden pöllin päällä. Tilassa tuoksuu mäntypölli, ja jalavalankun pinta tuntuu karhealta kättä vasten. Puhujien kasvoilla lepattaa tulen kajo, mutta nuotiota ei näy. Nyt ollaan nuotion muistuman äärellä, ja luotan siihen, että kokemus tulesta löytyy syvältä geeneistämme.

I Kuunteleeko kukaan?

Musiikintutkijat Susanna Välimäki ja Juha Torvinen puhuvat kuuntelemisen merkityksestä ympäristökriisin käsittelyssä. Koska kuunteleminen vaatii aikaa, keskittymistä ja pitkämielisyyttä, se on hyvä vertauskuva toisen ymmärtämiselle, kunnioittamiselle ja tosissaan ottamiselle. Ekokriittinen taide kuuntelee pois painettua luontoa niin ympäristössä kuin ihmisessä itsessäänkin.⁵⁹

Markus Kähre: *Ravintola Pidot* (2011).

Terike Haapojan *Toisten puolue* -installaatiosta ymmärrys saavutetaan ymmärtämättömyyden kautta. Eläinten oikeuksiin perehtyneiden asiantuntijoiden puheaines muodostaa tilaan sekasortoisen hälymaiseman, jonka kuunteleminen vaatii ponnistuksia. Samalla seinälle projisoidaan nopeaan tahtiin vaihtuvia katkelmia samasta puheesta. Moniääninen muoto paljastaa, miten käsitykset rakentuvat sopimuksenvaraisesti kielessä. Yhteiskunnan eläinkäsityskään ei ole ”luonnollinen” itsestäänselvyys.⁶⁰

Ihmisen tarinan äänimaiseman muodostavat rauhallinen puhe ja nuotion ritinä. Installointia suunnitellessani kokeilin ensin versiota, jossa jokainen puhuja on äänessä yhtä aikaa ja kertoo omaa tarinaansa. Kuuntelukokemus oli kaoottinen. Päällekkäin puhuminen sopii ravintolatunnelmaan mutta ei nuotion äärelle, jossa on perinteisesti annettu tilaa yksittäisille kertojille. Kakofonian sijaan *Ihmisen tarina* koettelee kuuntelijan keskittymiskykyä ajallisella ulottuvuudella. 82 minuuttia kestävä keskustelu pyörii tilassa taukoamatta, joten katsoja astuu sisään sattumanvaraisessa kohdassa tarinaa. Suurin osa kävijöistä seurasi teosta noin viidentoista minuutin ajan, mutta muutamat katsojat ottivat haasteen tosissaan ja kuuntelivat pimeydessä tarinan koko kierron.

II Silmäkääntäjien opissa

Viehtymys hämääseen, outoon ja salaperäiseen voidaan nähdä romanttisena asenteena. 1800-luvun romanttiset taiteilijat halusivat seikkailla menneisyyden myyttisessä hämärässä, kiinnostuivat kansanperinteen metsätarinoista ja ihmisen yöpuolesta.⁶¹ Jussi Kivi toteaa, että saksalaisen varhaisromantikon Caspar David Friedrichin maisemamaalauksissa luonnon hämäräperäinen tunnelma ilmenee intensiivisessä mutta lähes aineettomassa valossa. Friedrich oli illusioiden luomisen mestari, joka kehitti tekniikkansa äärimilleen. Kivi arvelee, että Friedrichin maalaukset koskettavat yhä, sillä ne tavoittavat jotain luontoon liittyvästä salaperäisyyden kokemuksesta. Vaikka tiedon erikoistuessa yhä erillisimmille sektoreille luonto näyttää hajoavan tai lähes katoavan, on ihmisen rajallisen tietämyksen reunalla aina vastassa hämärä.⁶²

⁶⁰ Ibid., 8.

⁶¹ Kivi 2004, 63–65.

⁶² Ibid., 63–68.

Ihmisen tarinassa pimeys on olennainen osa katsomiskokemusta. Nuotion äärellä havaitsemme kohteet utuisina ja salaperäisinä. Uusimpien teräväpiirtotelevisioiden kuva näyttää ihmisen näkökykyyn suhteutettuna jo epäluonnollisen tarkalta. *Ihmisen tarinan* installoinnissa musta projisointipinta pehmentää puhujien piirteitä ja syventää taustan pimeyttä, mikä vahvistaa illuusiota todellisesta nuotiopiiristä. Äänessä olevaan puhujaan on värimäärityksen avulla luotu hehkua ja kontrastia samalla kun muita puhujia on tummennettu. Tummennus vähentää visuaalisen informaation määrää ja rauhoittaa katselutilannetta. Ääneen pääsevä puhuja näyttää valaistuvan nuotion hehkusta.

Useat katsojat kommentoivat, että pimeään huoneeseen astuessaan he luulivat ensin puhujia eläviksi ihmisiksi. Koska olin kuvauksissa istunut haastattelijana kameran takana, puhujat myös näyttävät katsovan suoraan kohti katsojaa. Lattialla olevat kaiuttimet on suunnattu projisointipintaan, joten puheääni tuntuu lähtevän puhuvasta ihmishahmosta.⁶³

Katsojan saattaminen ihmetyksen ja epäilyn tilaan onkin olennainen osa illusioiden luomista. Muistan, miten kävelin Kiasman *Ars Fennica* -näyttelyssä pimeyden läpi katsomaan Jussi Kiven teosta *Ensilumi* (2011). Kun silmät tottuivat hämääseen, lasin takaa paljastui uskomattoman aidon näköinen kolmiulotteinen miniatyyrimaisema: kuun valaisema metsälampi pohjoisella havumetsävyöhykkeellä. Mieleen muistuvat metsäretket, ja ensilumen tuoksun saattoi aavistaa ilmassa. Kiven mukaan hyvä silmäkääntäjä hullaantuu itsekin tempuistaan mutta samalla ottaa leikkensä vakavasti.⁶⁴

Vaikka *Ihmisen tarinan* puitteet rakentavat huolellista illuusiota, ajatus keskustelun fiktiivisyydestä on sisäänrakennettu teokseen. Kirjailija Seita Vuorela puhuu teoksen neljännessä osassa yksilöiden subjektiivisista todellisuuksista: ”Sinne syntyy syvälinen halkeama kuvien väliin. [...] Me ei olla samassa elämässä ja samassa kuvassa. Ja se, mikä on minulle kaunista, on toiselle

⁶³ Illusion suunnittelussa oli suurta apua teoksen äänisuunnittelijasta, Teatterikorkeakoulussa valo- ja äänisuunnittelua opiskelevasta Eero Niemisestä. Eero kannusti minua puolikaaren muotoisen projisointipinnan käyttöön ja suunnitteli tilan äänentoistoratkaisun. Projisointipinnan ja nuotiopiiripenkien suunnittelussa ja rakentamisessa avustivat Kuvataideakatemian kuvanveiston työmestarit Vesa Rahikainen ja Oliver Backman. Lisäksi installaation rakentamisessa avustivat kuvataiteilijat Jarmo Somppi ja Mikko Tapio sekä freelancer-kuvaajat Vesa Rajala ja Turku Tervonen.

⁶⁴ Kivi 2004, 68.

⁵⁹ Välimäki & Torvinen 2014, 4–5.

jo luopumista.”⁶⁵ Kollaasimuotoiseen teokseen leikattuna repliikki viittaa samalla katselutilanteeseen. Sekä yksittäiset puhujat että teoksen katsoja ovat peruuttamattomasti eri kuvissa. Keskustelu on luotu leikkauspöydällä, ja tulen ääressä istumisen kokemus rekonstruoitu galleriatilaan. Nykypäivän virtuaalinen yhteisöllisyys sisältääkin vahvan kuvitteellisen elementin. Kommunikoimme teknologian välityksellä, ja vuorovaikutus jää fragmentaariseksi.

III Sähköisiä nuotioita – taiteen sokeasta pisteestä

Jokainen videoinstallaatio sisältää illuusion ulottuvuuden myös syvemmillä tasolla. Markus Tuorman videoteoksessa *Hillitie* (2014) nuotio valo paljastuu eri energianlähteillä luoduksi harhaksi. Väsynyt taiteilija pakenee rautatieltä metsään ja lämmittelee lainsuojattoman nuotionsa valopiirissä. Ääni puhuttelee katsojaa: ”Piirin valo tulee kaukaa. Vielä hetki sitten valo, jonka näet, oli sähköä kuparijohtimissa. Vielä hetki sitten se oli uraania, maakaasua tai kivihiiltä.”⁶⁶

Filosofi Antti Salmisen mukaan taiteen energiaperusta on pysynyt pitkään tiedostamattomana. Modernin avantgarden peruslähtökohdat, kuten kosmopoliittisuus ja kaupungistuminen, ovat öljyn mahdollistamia ilmiöitä. Avantgarde pyrki yhdistämään taiteen ja elämän, mutta ei onnistunut luomaan elämäntapaa, joka ei tuhoaisi elinympäristöämme. Ei-inhimillisen lähtökohdakseen ottaneita taiteilijoita syytetään usein romantisoinnista tai pastoraalin haikailusta, vaikka juuri fossiilienergiaan pohjautuvan taiteen maailmankuva on epärealistinen. Fossiilisten energialähteiden ehtyessä yhä suurempi määrä ihmisiä siirtyy vähitellen talouslaskun maailmaan. Tulevan kokeellisen taiteen on pärjättävä ilman globaaleja taidemarkkinoita, massiivista lentoliikennettä ja kuratointiteollisuutta.⁶⁷

Olen kerran kokeillut ympäristöystävällistä elokuvantekoa. *Uhri*-videoteos osallistui Avalan vihreän tuotantomallin kehittämiseen Tampereen Ammattikorkeakoulussa. Työryhmämme sitoutui vähentämään jätteiden määrää, minimoimaan ajomatkat ja laitteiden energiankulutuksen. Vihreissä tuotannoissa jätetään kuitenkin mainitsematta tärkeä seikka. Elokuvatyöskentely on läh-

tökohtaisesti uusiutumattomien luonnonvarojen käyttämistä, joten ympäristöystävällinen elokuva on käsitteenä paradoksi.⁶⁸

Myös *Ihmisen tarinassa* on ristiriita ympäristötietoisien sisällön ja teoksen materiaalisuuden välillä. Projisointipinta on myrkyllistä MDF-levyä, nuotiotunnelman luomiseen käytetään sähköä, ja suurikokoisen installaation kuljetus kuorma-autolla varastotilaan kuluttaa fossiilisia polttoaineita. Salminen toteaa kuulleen, että keväisin Ämmässuon jätteenkäsittelykeskus on maamme suurin galleria. Taidekoulujen lopputyönäyttelyjen suuret ja hankalasti säilytettävät teokset dumpataan lyhyiden näyttelyjaksojen jälkeen tunkiolle. Taideobjektit menettävät objektiluonteensa ja murskautuvat jätetrukkien teloissa. Taiteen päätyminen sattumanvaraisesti instituution ulkopuolelle paljastaa sokean pisteen instituution ytimessä.⁶⁹

Ihmisen tarina oli Kuvataideakatemia lopputyönäyttelyn lisäksi esillä Rikhardinkadun kirjastossa, joten teokseen uhratut materiaalit saivat lisää käyttöaikaa. Tällä hetkellä rakenteet ovat varastossa uutta esityspaikkaa odottamassa. Silti teoksen materiaalisuus painaa ympäristötietoista tekijää – miten teoksen voi jatkokäyttää tai kiertää, jos sen säilyttäminen osoittautuu mahdottomaksi?

Vaikka energiakriisi horjuttaa nykyistä tapamme ajatella taideinstituutio, näen Salmisen tavoin kriisin myös taiteen mahdollisuutena. Jälkifossiilinen kokeellinen taide voi osallistua omavaraistemman elämänmuodon kehittämiseen ja löytää merkityksensä rahatalouden ulkopuolelta⁷⁰. Toisenlaisen position hakija harjoittaa luopumisen taitoa – itse en ekologisista syistä esimerkiksi lentomatkaile ollenkaan. Kansainvälisten nimien lisäksi tulevaisuus tarvitsee taiteilijoita, jotka opettelevat tuntemaan oman asuinpaikkansa olosuhteet ja vahvistavat paikallista yhteisöllisyyttä. Globaalien ympäristöongelmien ratkaisu vaatii globaalia neuvottelua, mutta kestävä elämäntapaa voidaan kehittää vain suhteessa jokaisen paikan erityisiin luonnonoloihin.

68 Ks. Artikkelin ympäristöystävällisen elokuvan kuvausprosessista, Laininen 2013a.

69 Salminen 2015, 122–123.

70 Ibid., 27.

Ihmisen tarina (2015), *Kuvan Kevät* -näyttely, installointikuva.

65 Laininen 2015b.

66 Tuormaa 2014.

67 Salminen 2015, 14–15; 19; 24–26.

Terveisiä jaksamisosastolta

Installaatio ja työpaja tarinoiden jakamisen tilana

Rikhardinkadun kirjaston näyttelyssä pääsin keskustelemaan *Ihmisen tarinan* yleisön kanssa. Teos oli installoitu pimennettyyn kokoushuoneeseen. Aktiivisten näyttelyvalvojen ansiosta teoksessa kävi runsaasti satunnaisia kirjaston asiakkaita. Katsojat kommentoivat kokemusta esimerkiksi näin:⁷¹

”Kuin talk-show, mutta ei häiritsevää haastattelijaa.”

”Eikös tämä tullut telkkaristakin jo?”

”Törkeen siisti.”

”Tuijotti intensiivisesti silmiin se komea mies.”

”Puhujat eivät olleet ihan tästä maailmasta. Maailmanparantajia.”

”Aika vakavia tyyppejä, tietysti aihekin on vakava.”

”Penkit ovat liian matalia, te nuoret ette ymmärrä. En voi istua tuollaisella penkillä ollenkaan.”

”Ihanaa tulla kylmästä nuotion ääreen kuuntelemaan tarinoita!”

”Videotaidetta ihmisyydestä? Minä haluan nähdä konkreettisia asioita, kuten traktoreita.”

”Erikoista, aika erikoista... (naurua)”

”Rauhoittava, sulkee pois valon ja melun. Ihminen tarvitsee tässä ajassa pysähtymistä.”

”Koira viihtyi installaatioissa, kuunteli ja haisteli.”

”Kaunis. Tunnelmallinen. Ajatuksellinen.”

”Lohdullinen.”

⁷¹ Lainaukset *Ihmisen tarina* -teoksen katsojien kommenteista: Rikhardinkadun näyttelyn vieraskirja sekä katsojien suullisesta palautteesta kirjatut muistiinpanot.

Kirjasto näyttelypaikkana sopii ajatukseeni taiteen lähestyttävyydestä. Keskustelu ihmisyydestä on vietävä keskelle kaupunkia, ohikulkijoiden ulottuville. Kirjastolaitos tarjoaa sivistystä ilmaiseksi ja esteettömästi kaikelle kansalle, säilyttää kulttuuriperintöä ja osallistuu näin ihmisyyden kertomiseen. Kirjastosta tarinat löytävät kodin. Rikhardinkadun näyttelyssä vierailnut Työväenopiston koordinaattori näki myös videoinstallaatiolla kansaa sivistävän tehtävän: ”Tämä on teos, joka kaikkien pitäisi nähdä. Se avartaa ajattelua – niin monta erilaista tapaa nähdä maailma.” Voi-ko taiteella parantaa, ja miten se tehdään?

I Samaani vai noviisi? – taiteilijan ristiriitaiset roolit

Monet alkuperäiskansat käyttävät tarinankerrontaa parantamiseen. Meksikon wixarika-intiaaneilla laulut ovat tärkeä osa parantamistapahtumaa.⁷² Tarinoiden voimaa hyödynnetään myös modernissa psykiatriassa. Pohjois-Amerikan intiaanien parantamisrituaaleja tutkinut psykiatri Lewis Mehl-Madrona osoittaa, että tarinoiden kertominen on yhteydessä aivojen biologiaan. Tarina muuttaa näkökulmaamme maailmaan, ja havaitsemistavan muutos näkyy aivokemialla.⁷³ Kun ihminen oppii kertomaan elämänsä uudesta näkökulmasta, se avaa mahdollisuuden toipumiseen.⁷⁴

Brasilialaistaiteilija Ernesto Neton mukaan taide parantaa tuomalla iloa. Luoteis-Brazilian sademetsissä huni kuin -alkuperäiskansan parissa aikaa viettänyt Neto tekee taidetta kansan mytologiasta innoittuneena. *Boa*-näyttely Kiasmassa (2016) on Neton kunnianosoitus luonnon kanssa sopusoinnussa elävälle kansalle, jolla on läsnäoleva elämänasenne ja tieto siitä, miten tulevaisuudessa selviydytään.⁷⁵

⁷² Lea Kantosen kertoma tieto *Alkuperäiskansojen taide* -kurssilla, Kuvataideakatemia, 2016.

⁷³ Mehl-Madrona 2005, 7.

⁷⁴ Ibid., 36.

⁷⁵ Frilander 2016.

Kuva vasemmalla:
Kirjailija Seita Vuorela lukee Timo K. Mukkaa, *Ihmisen tarina* (2015).

Neton näyttelyssä Kiasmassa astun valtavan, puuvillakangassuikaleista punotun boakäärmeen päähän sisään. Sateenkaaren sävyjä hehkuva, pehmeä verkko ympäröi joka puolelta. Näyttelyyn löytäneet lapset keinuevat riippumatoissa, kiljahtelevat ilosta ja tömisyttävät tilaan tuotuja rumpuja. Installaation seittimäiset rakenteet punoutuvat yhteen, lepäävät toistensa varassa, kannattelevat toisiaan⁷⁶. Punoksen läpi pystyn salaa tarkkailemaan tilassa keskittyneinä vaeltavia aikuisia. Olemme samassa verkossa.

Neton työskentelyä voi myös kritisoida siitä, ettei alkuperäiskansan suulla puhuva taiteilija tuo näyttelyssä esiin omaa etuoikeutettua rooliaan länsimaisena, taideinstituutioiden arvostamana nykytaiteen nimenä⁷⁷. ”Minä en tee taidetta itse. Boa kertoo minulle mitä tehdä, ja minä seuraan boaa”, Neto toteaa teostensa alkuperästä.⁷⁸

Lea Kantonen esittelee taiteentutkija Grant Kesterin kriittistä jaottelua poliittisen taiteilijan rooleista. Kesterin mukaan poliittiset taiteilijat ottavat usein suhteessa yleisöön kasvattajan, oppaan, samaanin tai turistin roolin. Kasvattaja rakentaa installaatioita, joiden ”idealisoitun mini-julkisen tilan” välityksellä voi esittää näkemyksiä, joita ei yleensä tuoda esiin tiedotusvälineissä. Opas pakottaa yleisön kohtaamaan yhteiskunnalliseen sortoon liittyviä kysymyksiä, joita he pyrkivät torjumaan. Samaani kuvittelee, että hän voi erityiskykyjensä ansiosta toimia sorrettujen ihmisten kokemuksen tulkkina ja terapeutina.⁷⁹ Turisti keräilee kokemuksia sorrettujen yhteisöistä ja tarjoilee ne elitistisissä taidekeskuksissa. Poliittiset taiteilijat eivät huomioi, että he puhuvat kuvitelulle konservatiiviselle yleisölle, jonka edustajat eivät yleensä liiku vaihtoehtogallerioissa. Teoksen todelliset katsojat voivat olla rauhassa, sillä he

76 Lea Kantonen on teatterintutkija Shannon Jacksoniin viitaten todennut, että kuvanveiston perinteessä toisiinsa nojaavat rakenteet ovat usein metafora asioiden välisistä riippuvaisuussuhteista, kuten kuvanveistäjä Santiago Sierran teoksissa. (Lea Kantosen kertoma tieto *Alkuperäiskansojen taide* -kurssilla, Kuvataideakatemia, 2016. Ks. myös Jackson 2011.) Sierra palkkasi veistosperformanssissaan *7 forms measuring 600 x 60 x 60 cm constructed to be held horizontal to a wall* minimipalkkaiset työläiset kannattelemaan kivenlohkareita työpäivän keston ajan. Kapitalistisen yhteiskunnan rakenteet lepäävät köyhien harteilla. (Sierra 2010.)

77 Lea Kantosen *Alkuperäiskansojen taide* -kurssilla käyty opetuskeskustelu, Kuvataideakatemia, 2016.

78 Frilander 2016.

79 Kantonen 2005, 47–48. *Ihmisen tarinan* haastateltavia etsiessään kerroin sähköpostissa etsiväni ”nykypäivän samaaneja”. Samaani Susanna Aarnio kommentoi, että nykypäivänä taiteilijat kutsuvat itseään samaaneiksi kevein perustein, mikä vesittää käsitteen alkuperäistä merkitystä. Samaani on arvonimi, jonka vain yhteisö voi antaa kantajalleen. (Susanna Aarnion kanssa käyty puhelinkeskustelu, Helsinki, 2014.)

tuntevat, että esitys ei koske heitä.⁸⁰

Ihmisen tarinan lähtökohta on parantava: halu nostaa kovan talouspuheen rinnalle pehmeämpiä tapoja kertoa ihmisyyttä. Roolini suhteessa haastateltaviin on kuitenkin pikemminkin noviisin kuin samaanin. Asiantuntijat ovat tiedollisesti huimaavan paljon syvemmällä omassa alassaan, joten minun tehtäväkseni jää kysellä tyhmiä. Taiteilijana en pyri puhumaan haastateltavien puolesta, vaan he ovat saaneet haastattelutilanteessa esittää vapaasti ajatuksiaan. Ilmaisen vapautta toki rajoittaa leikkaus ja katkelmien uusia merkityksiä luova sommittelu teokseen.

Ihmisen tarinassa on paljon yleisöä kasvattamaan pyrkivää sisältöä, kuten asiantuntijoiden lausumat selviytymisohjeet ihmiskunnalle teoksen viimeisessä osassa. Toisaalta moniäänisen teoksen äänet nousevat kyseenalaistamaan toisiaan. Tähtitieteilijä visioi ihmiskunnan levittäytymistä galaktisen luokan eliömuodoksi, johon ekologi toteaa, että ihmislajin elinajasta on evoluutiivisessa mielessä jo puolet käytetty.

Teokseni taiteesta kiinnostunut yleisö on todennäköisesti keskivertoa ympäristötietoisempää, joten asiantuntijoiden puheesta välittyvä huoli ympäristön tilasta ei horjuta katsojan ajatusmaailmaa. Tiedonjakamisen sijaan liittäisinkin taiteen parantavaan ulottuvuuteen lohdun välittämisen. Juuri ympäristöstä huolta kantavat ihmiset väsyvät, sillä he työskentelevät kriisitietoisuuden ja tuhon kuvien parissa. Tutkimusten mukaan ilmastotutkijat kärsivät usein psyykkisistä ongelmista, kuten masennuksesta ja toivottomuudesta⁸¹.

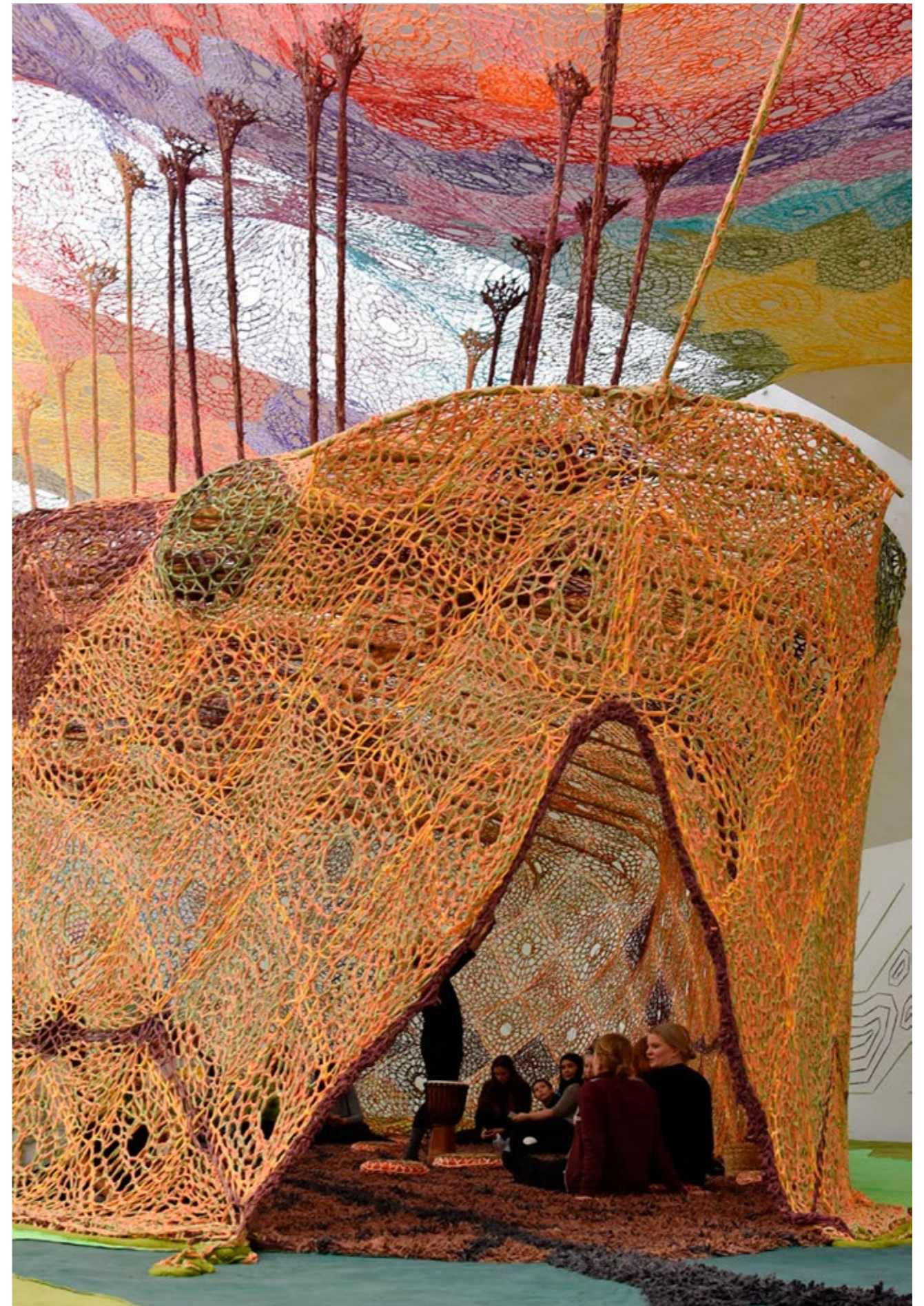
Välimäki ja Torvinen toteavat, että syiden etsimisen lisäksi ympäristöongelmia on lähestyttävä yksilöllisen ja yhteisöllisen trauman tilana: ”Voimme toimia yhteisönä tämän päivän ja tulevaisuuden hyväksi vain, jos kykenemme käsittelemään yksilöllistä ja yhteisöllistä menneisyyttämme ja nykypäiväämme, jakamaan yhteisöjen ahdistus- ja traumakokemuksia ja siten luomaan sisäistä vapautta [...]”⁸² Aktivistiryhmässä toimiva ystäväni kertoi, että eräässä ryhmän kokouksista suunniteltiin jo ”jaksamisosaston” perustamista henkisesti kuormittuneille jäsenille. Kenelläkään ei ollut voimia perustaa sellaista.⁸³

80 Kantonen 2005, 47–48.

81 Holmes 2015.

82 Välimäki & Torvinen 2014, 12.

83 Kaisa Kortekallion kanssa käyty keskustelu, Helsinki, 2016.

Ernesto Neto: *Boan pää, kädet yhdessä* (2016).

II Tarinoiden lohdullisuudesta

Sanotaan, että tarinoiden lohdullisuus perustuu tunnistamiseen: joku muukin on kokenut saman kuin minä. ”Päivä päivältä olen yhä vakuuttuneempi siitä, että mitä syvemälle yksityiseen uskaltaa mennä, sitä lähemmäksi yhteisiä perusrakenteita pääsee”, kirjailija Tiina Pystynen kirjoittaa⁸⁴. *Ihmisen tarinan* haastatteluja tehdessäni huomasin, että kaksi teemaa toistui monen puhujan vastauksissa: syntymä ja kuolema. Monet naisista nimesivät tärkeimmäksi kokemukseksen oman lapsensa syntymän. Seita Vuorela kuvaa näkökulmansa vaihtumista:

On siirrytty seuraavaan sukupolveen. Sen tajuaaminen pienessä olennessa, joka tahmatassuineen takertui sun rintakehään. Ja oli niin paljon pienempi kuin normaalit vastasyntyneet vauvat, avuton. Silti sitkeä ja vahvasti olemassa. Melkein tuntui kipeältä, kun se pienen nyrkkinsä puristi ihon ympärille. [...] Nyt en olekaan enää pääosassa. Nyt se on tämä pieni olento tässä.⁸⁵

Elämäntarinakirjoittamista opettavan Heli Hulmin mukaan avainkokemuksia kuvatessaan monet valitsevat aiheeksi elämän suuria käännteitä, kuten läheisen kuoleman, oman lapsen syntymän, avioitumisen ja eron. Toisaalta eräs kirjoittaja valikoi vain pieniä arkisia hetkiä. Hän muisteli tarkasti, miten jäätelö sulii syliin kesäisenä iltapäivänä kirkon portailla.⁸⁶ Tarinoiden välityksellä meillä on mahdollisuus nähdä maailma toisen näkökulmasta, yllättävästikin perspektiivistä.

Antti Salminen katselee pitkään savua. Sitten hän alkaa muistaa. Puhuu hitaasti ja pitää taukoja sanojen välillä:

Olin 16, ja olin ollut pitkään aika väsynyt tai voimaton. Siihen aikaan perhe asui Tampereella, Lapinniemessä, jossa on järvi lähellä. Se oli iltayötä, tarkkaa aikaa en muista. Siinä järven rannalla on poukama. Siinä on pieni uimapaikka lähellä, ja pitkä penkki. Istuin sillä penkillä pitkään. Mitään ulkoista ei tapahtunut. Se, mitä kuitenkin tapahtui, niin että mitään ei tapahtunut, oli ratkaisevaa. Ikään kuin koin muodon tai rakenteen, joka oli eräänlainen hila. Hilan kaltainen rakenne. Se paljasti, että maailmassa on reikiä. Tätä on käytännössä ihan mahdoton selittää. Mutta että niiden reikien takana ei ole mitään. Se, että niiden takana ei ole mitään, on

täysin ratkaisevaa. Se oli eräänlainen kokemus siitä, että maailma vuotaa.⁸⁷

Toisen ihmisen kasvutarinaa kuunnellessa voi löytää ahdistaviin kysymyksiin oivaltavia näkökulmia. Uutiset ilmastonmuutoksen aiheuttamista rajuista sääilmiöistä lisääntyvät, mutta Antti toteaa rauhallisella äänellä: ”Ei silloin pidä pelätä kun vaarat ovat ilmeisiä ja ne ovat hirveän suuria. Silloin täytyy oppia luopumaan.”⁸⁸

Ehkä lohdullisuuteen liittyy myös kokemus suojaan pääsystä? Istun tämän hetken pimeydessä, katselen kipinöitä ja kuuntelen sanojasi kun maailman meteli on suljettu muualle. Aino Suhola puhuu ihmisen kaksitahoisesta toiveesta: ”tulla itseksensä ja päästä syliin”⁸⁹. Katsojan asenteen avoimuudesta riippuu, voiko myös kohtaaminen taideteoksen kanssa olla syli.

⁸⁷ Laininen 2015b.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Hulmi 2010, 21.

Kuva oikealla:
Filosofi Antti Salminen kertoo tarinaa,
Ihmisen tarina (2015).

⁸⁴ Pystynen 2004, 14.

⁸⁵ Laininen 2015b.

⁸⁶ Hulmi 2010, 90–91.

III Sinun elämäsi tarina – kokemuksia *Ihmisen tarina -työpajasta*

Kirjaston takahuoneeseen ahtautuu kymmenen naista. Joukossa on lääkäri, psykiatri, näyttelijä, intohimoisesti kirjoittamiseen suhtautuva konttorivirkailija. Joku on käynyt lukemattomia elämäntarinakursseja, jäänyt koukkuun lajiin. Toinen haluaa vihdoinkin laskea lauseensa lentoon.

Elämäntarinakirjoittaminen elää nousukautaan. Sodan kokeneet sukupolvet tuodittavat hylätyksi tulemisen kokemuksiaan. Pöytälaatikot pursuavat käsikirjoituksia ja omakustanteita. Heli Hulmin mukaan pysähtymisen tarve tulee isojen muutosten jälkeen. Eläkkeelle pääsy tai vakava sairaus herättää aavistuksen kaiken katoavaisuudesta. Elämäntarinan kirjoittaja kehii kokemastaan synteisiä: etsii muotoa, löytää yhteyksiä, pitää omanaan ja sanoo hyvästejä, ottaa selvää elämänsä juonesta. Kaiken takana lepattaa toive yhteydestä. Kenties vuosien päästä, kirjoittajan jo mentyä, joku löytää hyllyltä pölyttyneen nipun ja ymmärtää.⁹⁰

Suurin osa huoneessa istujista on minua vanhempia. Jos kuuluisin tiettyyn intiaaniheimoon, en edes saisi kertoa tarinaa. Vain 40 vuotta täyttäneet ovat tarpeeksi kypsiä viisauden välittämiseen.⁹¹ Tämä on ensimmäinen elämäntarina-aiheinen työpajani. Olen opettanut luovaa kirjoittamista viidentoista vuoden ajan, valmistellut harjoitukset huolella ja lukenut taustakirjallisuutta, mutta silti olen kauhuissani. ”Minkälainen olisi sinun elämäsi tarina?” lukee työpajan tiedotteessa⁹². Tarinan lupaaminen on kuin lupaisi syllillisen täysikuuta, lopullisen selvyuden. Muistan mielenterveyskuntoutujien kanssa työskennelleen taiteilijakaksikko Tärähtäneiden ämmien neuvon taidetyöpajojen pitämiseen: ”Voimautumista ei voi luvata. Voi vain luvata, että meillä on hauskaa yhdessä.”⁹³

Aloitin työpajan hyväksi havaitulla lämmittelyharjoituksella, taikavoimien kauppauksella. Jokainen saa esitellä omaan elämäänsä sopivia sanoja. Ryhmä on kuitenkin jo lämmennyt ja olisi valmis vuodattamaan verensä paperille. Oranssiin pukeutunut nainen tunnustaa olevansa tulppaani. ”Miksi tajunnanvirtoja ei lueta ääneen?” joku harmittelee. ”Eihän tuo ollut mikään rentoutusharjoitus.” Osallistujia on pajan keston nähden paljon ja esittäytymiskierros venyy. Aika juoksee taas käsittämättömän nopeasti.

Iltapäivällä pääsemme vihdoinkin käsiksi avainkokemuksiin. ”Mitkä viisi hetkeä elämästäsi kertoisit tuntemattomalle, jos sinulla olisi nuotion palamisen verran aikaa? Kirjoita muisto etäännytettyinä, kolmannessa persoonassa.”⁹⁴ ”Listaa viisi ihmistä, joita ilman et olisi olemassa. Kirjoita kirje yhdelle heistä. Mitä haluaisit sanoa juuri nyt?”⁹⁵ Luemme tekstejä ääneen, nauramme ja liikutimme yhdessä. Edesmenneelle ystävälle kirjoitettu kirje nostaa kyöneleet lukijan silmiin.

Tarinoita kertomalla pääsee nopeasti pelottavan lähelle. Äkkiä kuulen, miten sinä koet: onko se tuntu enemmän kuin sanat, heinien kahina ja saven haju – vai ajan kulku, ihmiset? Tunnistamisen hetki voi herättää naurua. Juuri noin hullua riemua liittyy isoäidiksi tulemiseen! Toisen kertoma muisto voi myös nostattaa palan kurkuun. Saisinpa minäkin kerran liittyä synnyttäneiden naisten jatkumoon.

Onneksi tarinan ei tarvitse tulla valmiiksi. Heli Hulmi toteaa, että elämäntarinan kirjoittaja uskaltautuu epävarmuuden alueelle. Muistaminen etenee kokeillen, jättäen tilaa aukoilta ja värjyville lauseille.⁹⁶ Työpajaan osallistunut kuvataiteilija Minna Heikinaho hahmottelee lapsen kokemusta maailman jakautuneisuudesta:

Äiti on lempeä ja nauraa hänen maailmansa ilolle ja tietää mistä on kysymys mutta toivoo hänen havahtuvan arkeen. Muistuttaa siitä loputtomasta heinästä, joka on hyvinkin konkreettista. Se ei katoa maailman reikään vaan se vaatii paketoimista tai seipäälle laittamista. Heinä on tehtävä ennen sateen tuloa, ja sitä tehdään niin pitkään, että se on saatu suojaan sateelta, tauotta ja vaikkapa kellon ympäri. [...] Ehkä hänen kokemuksellaan on yhteys hänen nykyiseen työhönsä taiteilijana. Kun työ saavuttaa kohokohtansa, kliimaksin, sitä ei voi lopettaa, vaan se vie mennessään, se kantaa. [...] Loputon ketju maailmassa, jossa on reikä.⁹⁷

Epävarmuuteen kasvaminen on yksi tärkeimmistä oppitunneista myös opettajalle. Usein tapahtuu jotain, mikä vaatii suunnitelmista luopumista ja tilan avaamista tuntemattomalle.⁹⁸

Naiset poistuvat huoneesta virkeinä ja toivovat jatkoa työpajalle. Elämäntarinan kirjoittaminen on hitaasti kypsyvä prosessi, jolle voi taputella pohjan yhden päivän mittaisessa pajassa. Olen tarjonnut sytykkeitä.

Nuotion pohja, *Tulevaisuuskylä* (2011).

90 Hulmi 2010, 13–15; 82; 126.

91 Monissa Pohjois-Amerikan intiaaniheimoissa tarinan kerronta on yhteisön vanhojen jäsenten tehtävä (Rani-Henrik Anderssonin kanssa käyty sähköpostikeskustelu, Helsinki, 2016).

92 Työpajan koko tiedote, ks. LIITE 2.

93 Tärähtäneiden ämmien ajatus *Kimpassa – yhteistyön taide*-kurssilla, Kuvataideakatemia, 2015.

94 Tehtävänanto pohjautuu väljästi Heli Hulmin harjoitukseen, jossa aikaa kertoa on ”kynttilöiden palamisen verran” (Hulmi 2010, 90).

95 Tehtävänanto pohjautuu väljästi muun muassa Heli Hulmin harjoitukseen (Ibid., 145.) sekä sanataideopettaja, kirjailija Taija Tuomisen harjoitukseen *Viisi ihmistä, joita ilman en olisi olemassa*.

96 Hulmi 2010, 149–151.

97 Heikinaho 2016.

98 Hulmi 2010, 149–151.

Alkuun

Valmistaudun viljelykokeiluun vallatulla pellolla. Se täytyy tehdä huolellisesti ja salaa – jostakin lautojen raosta versoo elämänmuotoja, jotka eivät tahdo olla missään tekemisissä instituutioiden kanssa. Minullakin on vielä toinen jalka instituution portaalla. Odotan tietoa, hyväksytäänkö minut pellolle, yhteisötaiteilijaksi itseään kutsuva silmu.

Tarinoilla on voima tuhota mutta myös voima synnyttää. Harari muistuttaa, että tarinoiden ansiosta ihminen kykenee myös nopeasti muuttamaan toimintaansa. Koska ihmisten yhteistyö perustuu myytteihin, voidaan tapaa tehdä yhteistyötä muuttua kertomalla uusia myyttejä.⁹⁹

Kun kapitalismi osoittautuu kestäättömäksi, vapautuu tilaa toisille tavoille kertoa tarina. Aktivistit Ville Rantasen mielestä kriisiytyneen talouskasvun myytin rinnalle ovat palaamassa jo ihmiskunnan alkua ajoilta tutut romahdus- ja selviytymismyytit¹⁰⁰. Intialaisissa *Veda*-kirjoissa seitsemän viisaan tehtävänä oli siirtää tärkeät tiedot viljelymenetelmistä ja sairauksien hoidosta vedenpaisumuksen yli¹⁰¹. Nykypäivän vaihtoehtoisia myyttejä edustavat esimerkiksi Dmitry Orlovin ehdotus öljynjälkeiseen aikaan valmistautuvasta romahduspuolueesta tai Rob Hopkinsin visioimat yhteisöllisyyttä ja perinnetaitoja elvyttävät siirtymäkaupungit¹⁰².

Muistan, mitä filosofi Antti Salminen sanoi kipinöiden lennellässä: ”Tietoa meillä on riittävästi. Mutta miten tieto saadaan kokemukselliseksi? Jos kokemus kerran on sitä, mikä muuttaa ihmistä.”¹⁰³

On ollut turvallista kuunnella tarinoitanne. On ollut turvallista antaa ääni toisille. Nyt olen päättänyt astua itse kokijaksi. Opettelen taitoja, joita tarvitaan, kun yhteinen perustamme horjuu. Kun maat vallataan takaisin, siitä ei neuvotella. Voi olla, että joudun läpιοimaan otsa hiessä.

Vain yksi on varmaa: jokin minussa yhä kirjoittaa.

99 Harari 2011, 46.

100 Rantanen 2014, 66.

101 Isomäki 2005, 158–160. Risto Isomäen romaanissa *Sarasvatin hiekkaa* ehdotetaan, että eri kulttuurien vedenpaisumusmyyttien taustalla olisi muinainen luonnonkatastrofi, joka vaaransi ihmisen sivilisaation (Ibid.).

102 Rantanen 2014, 66.

103 Kirjoittajan muotoilema Salmisen suullisen kommentin pohjalta (Laininen 2015b).

Kuva oikealla:
Uhri (2013).

Lähteet ja kirjallisuus

Painamattomat lähteet

Suullisia tietoja antaneet

Susanna Aarnio, samaani, uskontotieteilijä, taiteilija, Espoo.
Rani-Henrik Andersson, Yhdysvaltain tutkimuksen ma. professori, Helsinki.
Tellervo Kalleinen, kuvataiteilija, Helsinki.
Lea Kantonen, professori, kuvataiteilija, tutkija, Helsinki.
Kaisa Kortekallio, kirjallisuudentutkija, Helsinki.
Päivi Kosonen, kirjallisuudentutkija, kirjallisuusterapeutti, Turku.
Mika Taanila, kuvataiteilija, elokuvaohjaaja, Helsinki.
Tärähtäneet ämmät -taiteilijakaksikko: Katriina Haikala ja Vilma Metteri, Helsinki.

Muut painamattomat lähteet

Heikinaho, Minna 2016. *Maailmassa on reikä. [Ihmisen tarina -työpajassa 23.1.2016 kirjoitettu teksti, yksityisomistuksessa]*

Laininen, Henna 2014. *Ihmisen tarina* -teoksen raakamateriaali. [video, yksityisomistuksessa]

Metropolia Ammattikorkeakoulu (Theseus), Helsinki

Opinnäytteet

Luukkonen, Markus 2015. *Tarina, kertoja ja yleisö – Ammattina tarinankerronta.*

Esittävän taiteen opinnäytetyö.

Tampereen Yliopisto (TamPub), Tampere

Opinnäytteet

Laininen, Henna 2008. *Moniäänisyys Tua Forsströmin runokokoelmassa Parkerna.*

Yleisen kirjallisuustieteen pro gradu -tutkielma.

Painetut lähteet

Bahtin, Mihail 1991 (1963). *Dostojevskin poetiikan ongelmia.* Suomentaneet Paula Nieminen & Tapani Laine. Helsinki: Orient Express.

Bahtin, Mihail 1979 (1975): *Kirjallisuuden ja estetiikan ongelmia.* Suomentaneet Kerttu Kyhälä-Juntunen & Veikko Airola. Moskova: Kustannusliike Progress.

Bishop, Claire 2012. *Artificial Hells – Participatory Art and the Politics of Spectatorship.* Lontoo, New York: Verso.

Frilander, Aino 2016. Brasilialaistaiteilija Ernesto Neto uskoo, että sademetsän rituaalista olisi apua myös Juha Sipilälle. *Helsingin Sanomien verkkolehti* 3.3.2016. <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1456892863990> (haettu 21.3.2016).

Haapala, Vesa 2007. Kokeellinen kirjallisuus ja kirjallinen vastarinta Suomessa – kiintopisteenä 1960-luku. Teoksessa *Kirjallisuuden avantgarde ja kokeellisuus.* Toim. Sakari Katajamäki & Harri Veivo. Helsinki: Gaudeamus.

Haggarty, Ben 2005. *Seek out the voice of the critic (Canadian edit).* <http://www.crick-rackclub.com/MAIN/CRITIC.PDF> (haettu 28.3.2016).

Harari, Yuval Noah 2011. *Sapiens – Ihmisen lyhyt historia.* Suomentanut Jaana Iso-Markku.

Ruotsi: Bazar.

Hautajärvi, Harri 2002. Muovikuplia ja kapseliasuntoja. Teoksessa *Futuro – tulevaisuuden talo menneisyydestä – tomorrow's house from yesterday.* Toim. Marko Home & Mika Taanila. Helsinki: Desura, 2002, 56–77.

Helander, Elina & Kailo, Kaarina 1999. Ei alkua, ei loppua. Teoksessa *Ei alkua ei loppua – Saamelaisien puheenvuoro.* Toim. Elina Helander & Kaarina Kailo. Helsinki: Like, 1999, 13–14.

Holmes, Jack 2015. *Climate Scientists Are Dealing With Psychological Problems.* <http://nymag.com/scienceofus/2015/07/climate-scientists-face-psychological-problems.html> (haettu 29.3.2016).

Home, Marko 2002. Vaihtoehtoisia tulevaisuuksia. Teoksessa *Futuro – tulevaisuuden talo menneisyydestä – tomorrow's house from yesterday.* Toim. Marko Home & Mika Taanila. Helsinki: Desura, 2002, 80–99.

Hulmi, Heli 2010. *Saattaen vaihdettava – vapaudu kirjoittamalla.* Helsinki: Kansanvalistusseura.

Isomäki, Risto 2005. *Sarasvatin hiekkaa.* Helsinki: Tammi.

Jackson, Shannon 2011. *Social works – performing arts, supporting publics.* New York: Routledge.

Joensuu, Juri 2012. *Menetelmät, kokeet, koneet – Proseduraalisuus poetiikassa, kirjallisuushistoriassa ja suomalaisessa kokeellisessa kirjallisuudessa.* Helsinki: Poesia.

Junkkari, Marko 2014. Päivystävä dosentti on supliikki mies. *Helsingin Sanomien verkkolehti* 11.11. 2014. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1415597516904> (haettu 21.3.2016).

Kantonen, Lea 2005. *Telta – Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa.* Helsinki: Like – Taideteollinen korkeakoulu.

Kivi, Jussi 2004. *Kaunotaiteellinen eräretkeilyopas.* Helsinki: Kustannus Oy Taide –Kuvataideakatemia.

Kivi, Jussi 1997. *Maastotutkimuksia.* Helsinki: Nykyaikaisen taiteen museo – Studio N.

Kivilaakso, Sirpa 2010. Suomalaisen sadun varhaisia kehityslinjoja. Teoksessa *Suomalainen satu 1.* Toim. Kaarina Kolu. Helsinki: BTJ Kustannus, 9.

Klein, Naomi 2015. *Tämä muuttaa kaiken – Kapitalismi vs. ilmasto.* Suomentaneet Teppo Eskelinen, Kaj Lipponen ja Henri Purje. Helsinki: Into.

Kristeva, Julia 1980 (1969). *Word, Dialogue, and Novel. Desire in Language. A Semiotic Approach to Literature and Art.* Toim. Leon S. Roudiez. Käänt. Thomas Gora, Alice Jardine & Leon S. Roudiez. New York: Columbia UP.

Kuusela, Hanna 2015. Neroja ja promoottoreita: kirjalliset kuraattorit nykykirjallisuudessa. *Avain* 2015: 2, 38–39.

Laininen, Henna 2015. *Ihmisen tarina pohtii syntyjä syviä.* http://hennalaininen.net/?page_id=27 (haettu 21.3.2016).

Laininen, Henna 2013. Punajuuripaini. *HIMONA*, Tampereen Ammattikorkeakoulun kuvataiteen koulutusohjelman valmistuvien julkaisu 2013: 1/1, 14–17. <http://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/Muut/Himona-Nayttelyjulkaisu-Exhibition-Magazine.pdf> (haettu 21.3.2016).

Lummaa, Karolina & Rojola, Lea 2014. Johdanto: Mitä posthumanismi on? Teoksessa *Posthumanismi.* Toim. Karolina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos, 2014, 13–32.

Mehl-Madrone, Lewis 2005. *Coyote Wisdom – The Power of Story in Healing.* Rochester, Vermont: Bear & Company.

Michaels, F.S. 2011. *Monoculture – How One Story is Changing Everything.* Kanada: Red Clover Press.

Pellowski, Anne 1977. *The World of Storytelling.* New York & London: R. R. Bowker Company.

Pinkola Estés, Clarissa 1992. *Naiset jotka kulkevat susien kanssa – villinaisen arkkityyppi myyteissä ja kertomuksissa.* Suomentanut Nina Valtavirta. Helsinki: Basam Books Oy.

Pystynen, Tiina 2004. *Runousoppi – Miten elämä muuttuu taiteeksi.* Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Rantanen, Ville 2014. Myyttiajattelu, vallankumous, romahdus ja selviytyminen. *Elonkehä* 2014: 1, 56–67.

Reichle, Ingeborg 2012. Art in the Age of Technoscience. Teoksessa *Nature – Documents of Contemporary Art.* Toim. Jeffrey Kastner. London: Whitechapel Gallery – Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2012, 118–120.

Salminen, Antti 2015. *Kokeellisuudesta - Historiallisesta avantgardesta jälkifossiliseen elämään.* Helsinki: Poesia.

Siikala, Anna-Leena 1992. *Suomalainen šamanismi – mielikuvien historiaa.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Silfverberg, Anu & Hirvonen, Elina 2010. *Sata sivua – Tekstintekijän harjoituskirja.* Helsinki: Avain.

Tenhunen, Lotta 2013. Maa ja mieli. Teoksessa *Pelastusalus Silakka*. Toim. Juha Mehtäläinen, Tommi Taipale ja Teemu Takatalo. Tallinna: AS Pakett Tallinna, 2013, 65–71. (Toimittajien puhtaaksikirjoittama ja otsikoima teksti Lotta Tenhusen nauhoitetun haastattelun pohjalta.)
Toiviainen, Pasi 2010. *Vihreä kaupunki*. Suomi: YLE Oppiminen ja tiede & ARTE. [televisiondokumentti] Lisätietoja dokumentista: <http://yle.fi/vintti/yle.fi/tv1/juttuarkisto/dokumentit/vihrea-kaupunki-taydellinen-ekotalo.html> (haettu 26.3.2016).
Toiviainen, Pasi 2007. *Ilmastomuutos. Nyt. – Muistiinpanoja maailmanlopusta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
Vadén, Tere 2013. Kaksijalkainen ympäristövallankumous. Teoksessa *Pelastusalus Silakka*. Toim. Juha Mehtäläinen, Tommi Taipale ja Teemu Takatalo. Tallinna: AS Pakett Tallinna, 2013, 65–71. (Toimittajien puhtaaksikirjoittama ja otsikoima teksti Tere Vadénin nauhoitetun haastattelun pohjalta.)
Välämäki, Susanna & Torvinen, Juha 2014. *Ympäristö, ihminen ja eko-apokalypsi – Miten nykyaikainen kuuntelee luontoa?* http://www.academia.edu/9646784/Ympäristö_ihminen_ja_apokalypsi_Miten_nykyaikainen_kuuntelee_luontoa_Environment_Human_Beings_and_Eco-Apocalypse_Listening_to_Nature_in_Contemporary_Art (haettu 21.3.2016). Julkaistu myös lehdessä *Lähikuva* 2014: 1, 8–27.

Taideteokset

Ahtila, Eija-Liisa 2011. *Vaakasuora – Horizontal*. [videoinstallaatio] Lisätietoja teoksesta esim. <http://www.emma.museum/vaakasuora> (haettu 27.3.2016).
Haapoja, Terike & Gustaffson, Laura 2012–2015. *Toisten historia*. [monitieteinen hanke] Projektin verkkosivut: <http://toistenhistoria.blogspot.fi> (haettu 21.3.2016).
Haapoja, Terike 2011. *Toisten puolue*. [ääni- ja videoinstallaatio] *Toisten puolue* -yksityisnäyttely, Galleria Kalhama & Piippo, Helsinki 2011.
Hannula, Saara 2007 –. *The BodyBuilding Project*. [taiteellinen tutkimusprojekti] Projektin verkkosivut: <http://bodybuildingproject.net> (haettu 21.3.2016).
Kalleinen, Tellervo & Kochta-Kalleinen, Oliver 2015. *101 kaikkien puolesta*. [videoinstallaatio] *101 kaikkien puolesta* -yksityisnäyttely, Taidehalli, Helsinki 2015. Lisätietoja teoksesta: <http://www.av-arkki.fi/teokset/101-kaikkien-puolesta/> (haettu 21.3.2016).
Kalleinen, Tellervo & Kochta-Kalleinen, Oliver 2012. *Archipelago Science Fiction*. [lyhytelokuva] Lisätietoja teoksesta: <http://www.av-arkki.fi/teokset/archipelago-science-fiction/> (haettu 21.3.2016).
Kivi, Jussi 2011. *Ensilumi*. [installaatio: dioraama] *Ars Fennica 2009* -ryhmänäyttely, Nykyaiteenmuseum Kiasma, Helsinki 2009.
Kokkonen, Tuija 2006 –. *Muistioita ajasta – esityksiä ei-ihmisten kanssa ja ei-ihmisille*. [esityssarja] Lisätietoja teoksesta: <http://tuijakokkonen.fi/fi/> (haettu 21.3.2016).
Kähre, Markus 2011. *Ravintola Pidot*. [videoinstallaatio] *Suurin kaikista on rakkaus?* -ryhmänäyttely, Wäinö Aaltosen museo, Turku 2013.
Laininen, Henna 2015. *Ihmisen tarina*. [videoinstallaatio] *Kuvan Kevät* -ryhmänäyttely, Lisätila, Helsinki 2015 ja *Ihmisen tarina* -yksityisnäyttely, Rikhardinkadun kirjasto, Helsinki 2016.
Laininen, Henna 2013. *Uhri*. [videoteos] Lisätietoja teoksesta: http://hennalaininen.net/?page_id=39 (haettu 21.3.2016).
Laininen, Henna 2012. *Ihme*. [videoteos] Lisätietoja teoksesta: http://hennalaininen.net/?page_id=40 (haettu 5.4.2016).
Laininen, Henna 2011. *Tulevaisuuskylä*. [yhteisötaideprojekti ja tapahtuma] Keskustori, Tampere 2.-3.9.2011. Lisätietoja teoksesta: http://hennalaininen.net/?page_id=44 (haettu 21.3.2016).
Lecklin, Johanna 2004–2011. *Story Café*. [videoinstallaatio] Lisätietoja teoksesta: <http://www.av-arkki.fi/teokset/story-cafe/> (haettu 21.3.2016).
Neto, Ernesto 2016. *Boan pää, kädet yhdessä*. [installaatio] *Boa*-yksityisnäyttely, Nykyaiteenmuseum Kiasma, Helsinki 2016.
Ruscica, Jani 2009. *Lopun alkuja*. [lyhytelokuva] Lisätietoja teoksesta: <http://www.av-arkki.fi/teokset/lopun-alkuja/> (haettu 21.3.2016).
Sierra, Santiago 2010. *7 forms measuring 600 x 60 x 60 cm constructed to be held horizontal to a wall*. [veistosperformanssi] Gallery of Modern Art, Brisbane. Lisätietoja teoksesta esim. <http://artapolitical-voice.weebly.com/santiago-sierra.html> (haettu 29.3.2016).
Tuormaa, Markus 2014. *Hiilitie*. [videoteos] *Kivihiihpiirros*-yksityisnäyttely, Galleria Huuto, Helsinki 2014.

Kuvaluettelo

Kansi: Henna Laininen, *Ihmisen tarina*, 2015, HD, 82 min 2 sek, videoinstallaatio, still-kuvakollaasi teoksesta. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
Sisäkansi: Henna Laininen, *Ihmisen tarina* -teoksen kuvaukset, making of -kuva, yksityiskohta. Valokuva Mikael Kinanen, Pukkisaari, Helsinki, 2014. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
s.2: Henna Laininen, *Ihme*, 2012, 5 min 15 sek, videoteos, yksityiskohta. Alkuperäismateriaali: YouTube-video. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
s.5 Henna Laininen, *Tulevaisuuskylä*, 2011, yhteisötaideprojekti. Runoilija J.K. Ihalainen esiintyy *Tulevaisuuskylässä Luonnon monimuotoisuus* -teemaillassa. Kuva: J.A.Juvani.
s.7 Henna Laininen, *Tulevaisuuskylä*, 2011, yhteisötaideprojekti. *Tulevaisuuskylän* pystytystä. Kuva: J.A.Juvani.
s.8–9 Henna Laininen, *Tulevaisuuskylä*, 2011, yhteisötaideprojekti. Tampereen yhteiskoulun lukion tanssinopiskelijat esittävät tulevaisuuden tamperelaisia. Kuva: J.A.Juvani.
s.10–11: Henna Laininen, *Uhri*, 2013, HD, 16:9, 11 min 42 sek, videoteos, still-kuvia teoksesta.
s.12–13: Henna Laininen, *Ihmisen tarina*, 2015, HD, 82 min 2 sek, videoinstallaatio, still-kuvakollaasi teoksesta. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
s.15 Henna Laininen, *Ihmisen tarina* -teoksen kuvaukset, making of -kuva. Perinteentutkija Dalva Lamminmäki keskittyy ennen haastattelun alkua. Valokuva Mikael Kinanen, Pukkisaari, Helsinki, 2014. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
s.16: Henna Laininen, *Ihmisen tarina* -teoksen kuvauspaikka Keskiliesimaja Seurasaaren Pukkisaarella. Valokuva Henna Laininen, Helsinki, 2014.
s.18 Henna Laininen, *Ihmisen tarina*, 2015, HD, 82 min 2 sek, videoinstallaatio, still-kuva teoksesta. Ekologi Ilkka Hanski kuuntelee. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
s.19 Henna Laininen, *Ihmisen tarina*, 2015, HD, 82 min 2 sek, videoinstallaatio, still-kuva teoksesta. Suomen Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnan jäsen Hamed Shafae kertoo tarinaa. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
s.20 Henna Laininen, *Ihmisen tarina*, 2015, HD, 82 min 2 sek, videoinstallaatio, still-kuva teoksesta. Teologi Kaisa Kariranta kuuntelee. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
s.22–23: Henna Laininen, *Ihmisen tarina*, 2015, HD, 82 min 2 sek, videoinstallaatio, installointikuva. Valokuva Vesa Rajala, *Kuvan Kevät* -näyttely, 2015, Lisätila, Helsinki. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
s.24: Markus Kähre, *Ravintola Pidot*, 2011, videoinstallaatio. Valokuva Ioanna Mavromichalis, blogista *Tapahtui kerran vahingossa*, <http://onceuponatimeaccidentallyonpurpose.blogspot.fi/2013/07/tykkaan-susta-hirmuisesti-wam.html>, *Suurin kaikista on rakkaus?* -näyttely, Wäinö Aaltosen museo, Turku, 2013.
s.27: Henna Laininen, *Ihmisen tarina*, 2015, HD, 82 min 2 sek, videoinstallaatio, installointikuva. Valokuva Petri Summanen, *Kuvan Kevät* -näyttely, 2015, Lisätila, Helsinki. Kuvankäsittely ja rajaus: Henna Laininen.
s.28–29: Henna Laininen, *Ihmisen tarina*, 2015, HD, 82 min 2 sek, videoinstallaatio, installointikuva, valot päällä, ylivalotettu. Valokuva Henna Laininen, *Ihmisen tarina* -näyttely, 2016, Rikhardinkadun kirjasto, Helsinki.
s.30: Henna Laininen, *Ihmisen tarina*, 2015, HD, 82 min 2 sek, videoinstallaatio, still-kuva teoksesta. Kirjailija Seita Vuorela lukee Timo K. Mukkaa. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
s.33: Ernesto Neto, *Boan pää, kädet yhdessä*, 2016, installaatio. Valokuva Elsa Heiko, blogista *Oi mutsi mutsi*, <http://www.oimutsimutsi.fi/2016/03/ernesto-neton-hippissimulaattori.html>, *Boa*-näyttely, 2016, Nykyaiteenmuseum Kiasma, Helsinki.
s.35: Henna Laininen, *Ihmisen tarina*, 2015, HD, 82 min 2 sek, videoinstallaatio, still-kuva teoksesta. Filosofi Antti Salminen kertoo tarinaa. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
s.37: Henna Laininen, *Tulevaisuuskylä*, 2011, yhteisötaideprojekti. Nuotion pohja. Kuva: J.A.Juvani.
s.39: Henna Laininen, *Uhri*, 2013, HD, 16:9, 11 min 42 sek, videoteos, still-kuva teoksesta. Kuvankäsittely: Henna Laininen.
Takakansi: Henna Laininen, *Ihmisen tarina* -teoksen kuvaukset, making of -kuva, yksityiskohta. Valokuva Mikael Kinanen, Pukkisaari, Helsinki, 2014. Kuvankäsittely: Henna Laininen.

LIITE 1.

Ihmisen tarina -teoksen haastattelukysymykset

(Vastaa oman erityisosaamisesi näkökulmasta.)

- 1) Mikä ihminen on? Mistä ihminen koostuu?
- 2) Miten ihminen syntyi?
- 3) Miten kuvailisit nykyihmistä?
Miten ihmisestä tuli sellainen kuin ihminen nykypäivänä on?
Mikä kehityksessä oli ratkaisevaa?
- 4) Olisiko jokin voinut mennä toisin, ja mitä siitä olisi seurannut?
- 5) Miten ihmisen käy tulevaisuudessa?
- 6) Onko ihmisellä tarkoitusta? Mitä varten olemme täällä?
- 7) Miten ihmisen tarina on tähän saakka kerrottu (oman erityisalasi piirissä tai yleisesti), ja miten se pitäisi kertoa tulevaisuudessa?
- 8) Kuvaile ihmistä toiselta planeetalta tulevalle muukalaiselle. Mitä pitää ottaa huomioon, kun kohtaa ihmisen?
- 9) Kerro muisto sellaisesta hetkestä elämässäsi, jolloin ymmärsit jotakin tärkeää ihmisenä olemisesta. Kuvaile hetkeä mahdollisimman tarkasti. Missä paikassa olit? Mitä näit / kuulit / haistoit / maistoit / tunsit? Mitä ajattelit?
- 10) Kuvittele, että olet lähdössä tältä planeetalta muukalaisten matkaan. Minkälaisen selviytymisohjeen haluaisit ennen lähtöäsi antaa ihmisilajille?
- 11) Lue lyhyt tekstikatkkelma (noin 1 kappaleen mittainen) sellaisesta kirjasta, joka on vaikuttanut ajatteluusi. Mikä on sinun pyhä kirjasi tai esikuvasi? Katkelma voi esimerkiksi kiteyttää jotakin mielestäsi olennaista ihmisenä olemisesta. (Ota kirja mukaan haastatteluun.)

LIITE 2.

Ihmisen tarina -työpajan tiedote

IHMISEN TARINA

Luovan kirjoittamisen työpaja Rikhardinkadun kirjastossa

la 23.1.2016 klo 10.00-14.30

Nuotiotulien ajoista saakka ihmislaji on selviytynyt kertomalla tarinoita. Minkälainen olisi sinun elämäsi tarina?

Kirjoitamme lyhyitä tekstejä rennolla otteella oman elämän tärkeistä hetkistä. Lisäksi tutustumme *Ihmisen tarina* -videoteoksen syntyyn, kuulemme tarinankerrontaan liittyviä kirjavinkkejä ja pohdimme tarinankerronnan merkitystä ihmisilajille. Työpaja sopii ideoinnin pohjaksi oman elämäntarinan kirjoittamisesta kiinnostuneille sekä kaikille tarinankerronnan ystäville. Et tarvitse aiempaa kokemusta luovasta kirjoittamisesta. Ota mukaan muistivihko ja kirjoitusvälineet. Työpaja on osallistujille maksuton. Tarinankerronnan maailmaan johdattaa kuvataiteilija, sanataideopettaja Henna Laininen.

Kiitokset

Tellervo Kalleinen, Ulrika Ferm, Minna Heikinaho, Lea Kantonen, Johanna Lecklin, Markus Kåhre, Veli Granö, Marjaana Kella, Markus Tuormaa, Sommelo ry. / Julius Väliaho, Margit Laininen, Kaisa Kortekallio, Matti Palomäki, Jussi Syrenius, Maarit Utriainen, Hanna Kemppainen, Markku Mäkelä, Janne Mäkelä, Heli Heikkinen, Mila Tuormaa, Pinja Haukkavaara, Anna Elina Isoaro, Maria Siironen, Janne Ahola, Mary Nurminen, Elias Alaluusua, Mikko Haatainen, Ada Halkola, Henna Heikkala, Sampsa Holmila, Päivi Hotokka, Risto Jouttijärvi, Ilari Kujala, Jenni Mikkola, Mitja Pakkanen, Carita Pekkari-
nen, Henna Sillanpää, Sami Kustila, Jussi Österman, Vesa Rahikainen, Oliver Backman, Mikko Tapio, Johanna Hirvensalo, Mark Shackleton, Rani-Henrik Andersson, Teak

